

Utjecaj medijskih sadržaja na usvajanje hrvatskoga kao materinskoga jezika

Luketić, Eva Gabriela

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:062669>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-17**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Eva Gabriela Luketić

UTJECAJ MEDIJSKIH SADRŽAJA NA USVAJANJE
HRVATSKOGA KAO MATERINSKOGA JEZIKA

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Eva Gabriela Luketić

UTJECAJ MEDIJSKIH SADRŽAJA NA USVAJANJE
HRVATSKOGA KAO MATERINSKOGA JEZIKA

Diplomski rad

Mentor rada:

Izv.prof.dr.sc. Katarina Aladrović Slovaček

Zagreb, rujan 2024.

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mog rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Sažetak:

Ovaj diplomski rad sadrži istraživanje o utjecaju različitih medijskih formata (televizije, videoigrica i društvenih mreža) na jezične i komunikacijske vještine djece predškolske dobi. Digitalno doba nudi široki spektar medijskih sadržaja koji imaju ključnu ulogu u formiranju jezičnih kompetencija kod djece i mladih. Dostupnost putem televizije, interneta, društvenih mreža i ostalih platformi ima veliki značaj na proces usvajanja materinskoga jezika. Upravo iz tog razloga provedeno je istraživanje s ciljem razumijevanja utjecaja medijskih sadržaja na razvoj jezičnih i govornih kompetencija te njihovu primjenu u komunikaciji. Istraživački rad uključivao je intervju s djecom predškolske dobi. Kroz fokus grupu djeca su iznosila svoje stavove i iskustva o medijskim sadržajima koje prate. Analizom rezultata intervjua uočena je pojava novih riječi koje djeca ne koriste svakodnevno. Vidljivo je i bogatstvo rječnika iako je u govoru uočena upotreba kratkih rečenica. Polazište za istraživanje je teorijski okvir u kojem se analizira pregled faza jezičnog razvoja koje daju uvid u proces razvoja jezika od prvoga dječjeg glasanja do konkretnih smislenih riječi i rečenica. Teorije učenja jezika dale su uvid o raznim istraživanjima o procesu razvoja govora. Analizirane su četiri najvažnije teorije: bihevioralna teorija, teorija kognitivizma, generativistička teorija i socijalna teorija. Pojam medijske pismenosti objašnjava način na koji mediji i medijski sadržaji funkcioniraju. Detaljnom analizom medijskih formata i njihovom primjenom u učenju hrvatskoga jezika objasnit će se njihov utjecaj na jezične vještine.

Ključne riječi: digitalno doba, jezične kompetencije, teorije jezičnoga razvoja, medijska pismenost, medijski sadržaji, faze jezičnoga razvoja

Summary:

This thesis contains research on the influence of different media formats (television, video games, and social networks) on the language and communication skills of preschool children. The digital age offers a wide range of media content that plays a key role in the formation of language competences in children and young people. Availability through: television, internet, social networks and other platforms has a great importance on the process of acquiring the mother tongue. It is for this reason that research was conducted with the aim of understanding the influence of media content on the development of language and speech competences, and their application in communication. Research work included an interview with preschool children. Through the focus group, children expressed their views and experiences about the media content they follow. Analyzing the results of the interviews, it was observed the appearance of new words that children do not use every day. The richness of the vocabulary is also visible, although the use of short sentences is evident in the speech. The starting point for the research is a theoretical framework in which an overview of the stages of language development is analyzed, which provide insight into the process of language development, from the first child's voice to concrete meaningful words and sentences. Theories of language learning gave an insight into various researches on the process of speech development, four most important theories were analyzed: behavioral theory, theory of cognitivism, generativist theory and social theory. The concept of media literacy explains the way media and media content work. A detailed analysis of media formats and their application in learning the Croatian language will explain their influence on language skills.

Key words: digital age, language competences, theories of language development, media literacy, media content, stages of language development

Sadržaj:

I. Uvod	1
II. Teorijski okvir	2
2.1. <i>Koncepti učenja i usvajanja</i>	2
2.2. <i>Teorije učenja jezika</i>	8
2.3. <i>Definiranje medijskih sadržaja</i>	12
III. Medijski sadržaji u učenju hrvatskoga jezika	14
3.1. <i>Pregled medijskih formata</i> <i>(televizija, računalne i videoigrice, društvene mreže, tiskani</i> <i>mediji)</i>	15
3.2. <i>Funkcija medija u ranoj dobi</i>	18
3.3. <i>Analize primjera uspješnih medijskih sadržaja za učenje hrvatskoga</i> <i>jezika</i>	23
3.4. <i>Utjecaj različitih medijskih formata na različite jezične</i> <i>vještine</i>	26
IV. Istraživačka analiza	27
4.1. <i>Opis sudionika istraživanja</i>	27
4.2. <i>Opis instrumenata istraživanja</i>	27
4.3. <i>Ciljevi istraživanja</i>	28
4.4. <i>Interpretacija rezultata istraživanja</i>	29
V. Implikacije za praksu i buduće istraživanje	34
5.1. <i>Razvoj kvalitetnih medijskih sadržaja</i>	34
5.2. <i>Edukacija roditelja i odgojitelja</i>	35
5.3. <i>Daljnja istraživanja učinkovitosti medijskih sadržaja</i>	35
5.4. <i>Promicanje medijske pismenosti</i>	35
5.5. <i>Interdisciplinarni pristup u istraživanju</i>	35
VI. Zaključak	36
Literatura	37

I. Uvod:

Novi naraštaji djece svakodnevno su okruženi različitim vrstama medijskih sadržaja koji uključuju: televiziju, računalo, tablet i mobitel. Kod djece je vidljiva određena količina znanja o načinu funkcioniranja medijskih alata i njihove uporabe, stoga je i interes za ovu temu krenuo od činjenice da su medijski alati i sadržaji dio dječjega odrastanja. Posebno je važno istražiti na koji način medijski sadržaji oblikuju upotrebu i razumijevanje jezika kod djece predškolske dobi. Aktualnost ove teme stavlja fokus na utjecaj medijskih sadržaja na svakodnevni i govor djece i mladih u vidu usvajanja materinskoga jezika. U ovom radu provedeno je istraživanje o izloženosti djece medijskim sadržajima. Cilj ovoga istraživanja je staviti naglasak na odgojno-obrazovni kontekst i utvrditi na koji način djeca koriste medije i kakav je njihov utjecaj na govor i jezični razvoj te na primjenu u usvajanju hrvatskoga (materinskoga) jezika. Istraživanje je provedeno s manjom skupinom djece predškolske dobi. Metoda prikupljanja podataka uključivala je intervju koji je trajao dvadeset minuta, u kojem su djeca iznosila svoja iskustva, stavove i mišljenja o raznim medijskim sadržajima koje prate ili su nekada pratila. Postavljena pitanja uključivala su teme o alatima koje djeca koriste (televizija, videoigrice, mobitel i tablet) te sadržajima koje gledaju.

2. Teorijski okvir

Razumijevanje teme o utjecaju medijskih sadržaja na usvajanje hrvatskoga materinskoga jezika počinje od proučavanja temeljnih pojmova i perspektiva o razvoju jezika kao i teorijama koje prate govorno-jezični razvoj.

Teorijski osvrt koji obuhvaća koncepte učenja i usvajanja jezika, teorije učenja jezika i definiranje medijskih sadržaja bavi se analizom ključnih teorijskih okvira i pristupa u ovim područjima. Koncepti učenja i usvajanja jezika odnose se na procese kroz koje pojedinci stječu sposobnost razumijevanja i komuniciranja na određenom jeziku, bilo kroz formalno obrazovanje ili spontano u svakodnevnim situacijama. Teorije učenja jezika, poput bihevizma, kognitivizma i socio-kulturalnih pristupa nude različita objašnjenja o tome kako se jezik usvaja i razvija. U tom kontekstu medijski sadržaji igraju važnu ulogu kao alati i resursi za učenje jezika jer pružaju autentične primjere jezične uporabe i mogu potaknuti motivaciju i interakciju u učenju jezika.

2.1. Koncepti učenja i usvajanja jezika

Usvajanje jezika predstavlja jedan od najvažnijih procesa koji je oblikovan ljudskim iskustvom. Jezik je ključni alat ljudske komunikacije i kognitivnog razvoja. Sposobnost izražavanja riječima koje proizlaze iz naših misli čini okosnicu ljudskoga postojanja. Upravo je ta sposobnost izražavanja riječima i njihovim oblikovanjem u rečenice jedan od razloga zbog kojeg smo na prvom mjestu evolucijske ljestvice. Od prvih neartikuliranih glasova do kompleksnih razmjena sastavljanja riječi u rečenice, jezik je ključni alat komunikacije i kognitivnog razvoja ljudske vrste. Usvajanje, a potom učenje jezika nužno je za ovladavanje materinskim jezikom. Materinski jezik je prvi jezik koji dijete poznaje i na kojem komunicira sa svojom obitelji i zajednicom. Visinko (2014) govori o kompetenciji na materinskom jeziku koja uključuje lingvističke (jezične), sociolingvističke (društveno-jezične) i pragmatične kompetencije čiji je cilj funkcionalna upotreba jezika u skladu s poznavanjem načela uporabe. Lingvistika kao znanstvena grana ističe da bez govora nema ni jezika; ipak, važno je razlikovati jezik od govora. Pavličević-Franić (2005:13) ističe povezanost, ali i razliku između jezika i govora. „*Jezik je organizirani sustav znakova i kao takav je društvena tvorevina dok je govor praktična realizacija jezika, odnosno jezik u uporabi.*“

Postoje mnoge definicije jezika i govora. U jednoj od njih se kaže „*Jezik je sustav glasovnih znakova specifičan za svaku jezičnu zajednicu i povijesno je uvjetovan, a koji služi ponajprije za sporazumijevanje (komunikaciju), za razmjenu obavijesti, misli, osjećaja isl. ali i samo za izražavanje.*“ Govor se definira kao „*zvučno sredstvo ostvarenja jezika (za razliku od pisma koje je likovno), odnosno sustav verbalnih i neverbalnih znakova koje imaju značenje i koji se koriste u komunikaciji među ljudima.*“ Hrvatska enciklopedija Leksikografskog zavoda (2023).

Razumijevanje veze između mišljenja, govora, i jezika ključno je za dublje sagledavanje procesa usvajanja jezika. Mišljenje kao kognitivni proces i govor kao način izražavanja igraju ključne uloge u ovom procesu, a jezik služi kao most koji povezuje ove dvije sfere.

Mišljenje je unutarnji proces koji uključuje formiranje ideja, razmišljanje i zaključivanje dok je govor vanjski izraz tih misli kroz verbalnu komunikaciju. Govor omogućuje ljudima da izraze svoje misli, a istovremeno oblikuje i uređuje sam proces mišljenja. Stoga, govor nije samo sredstvo komunikacije, već i alat koji oblikuje naše razmišljanje i razumijevanje svijeta oko nas.

Autorica Dunja Pavličević-Franić u svojoj knjizi: „Komunikacijom do gramatike (2005) opisuje proces i povezanost između mišljenja, govora i jezika. Ističe se psihološko-filozofski proces kao sredstvo komuniciranja. Važno je istaknuti kognitivne operacije kao što su: analiza, sinteza, komparacija, apstrahiranje, generalizacija. Upravo takve operacije nazivamo mišljenje, a svemu tome prethodi osjetilna spoznaja. Krajnji ishod mišljenja je misaona spoznaja koja polazi od percepcije; time nam omogućava shvaćanje onoga što nismo neposredno percipirali. Tijek misaonoga procesa može se prikazati trodijelnom strukturom koja kreće od osjetilne spoznaje, koja prolazi kroz proces mišljenja i time dolazi do misaone spoznaje. Jezična komunikacija ovisi o ta tri elementa jer bez njih ne bi bilo smislene komunikacije, a time ni razvoja cjelokupne ličnosti. Pomoću mišljenja se služimo jezikom, a mišljenjem stvaramo govor i time komuniciramo.

Kako bismo bolje razumijeli priopćajni komunikacijski proces važno je razumijeti načine sporazumijevanja kao i segmente jezične strukture. Razlikujemo primanje i priopćavanje poruke kroz: znakove, kao što su npr. prometni znakovi, pokret tijela (klimanje glavom kada želimo reći da ili ne) i jezikom u govornom ili pisanom obliku. Temeljni elementi koji određuju komunikaciju su: govornik koji ima svrhu pošiljatelja poruke, zatim sugovornik koji prima poruku te poruka - obavijest ili

informacija i priopćajni komunikacijski kanal put kojim se poruka prenosi. Nositelji komunikacije su: govornik, sugovornik i negovornik (osoba o kojoj se govori). Komunikacijski kanal ne čine samo sustavi za izmjenu i prenošenje informacija, već i odnosi među ljudima koji komuniciraju. Jezičnu komunikaciju možemo razumijeti kao poseban oblik ljudske djelatnosti koji predstavlja kontakt dvaju ili više govornika. Kako bi taj kontakt bio smislen, važno je da su ostvareni određeni preduvjeti kao što su: sposobnosti slušanja, postojanje zajedničkog koda (sveukupnost jezičnih činjenica kao i poznavanje istog jezika), tema i svrha govora, identičnost govorne situacije i psihološko-socijalno-obrazovne karakteristike govornih osoba.

Govorno priopćavanje prolazi kroz proces odašiljanja i primanja poruka, koji prolazi kroz tri faze. U mozgu govornika određeni pojam izaziva poticaj, a i to je ujedno i polazna točka ovoga procesa. Time se ostvaruje prva faza, odnosno psihološka faza stvaranja pojma. U drugoj fazi dolazi do aktiviranja živčanog sustava koji poticaj prenosi organima fonacije. Tu fazu nazivamo fiziološkom fazom. Na kraju dolazi do fizičke faze (pokretanje govornih organa i stvaranje glasova).

Kod slušatelja se događa obrnuti proces. Prvo dolazi do fizičke faze kada zvuk proizveden govornim organima aktivira slušne organe, zatim dolazi do fiziološke faze u kojoj živci prosljeđuju podražaj i odvođe ga do mozga u kojem se stvara asocijacija na odgovarajući pojam. Tada se pokreće i tu dolazi do psihološke faze. Uspješnost komunikacije ne ovisi samo o unutrašnjim uvjetima, nego i vanjskim uvjetima koje i čine socijalni i psihološki faktori.

Kada govorimo o uspješnoj komunikaciji možemo reći da je ona uspješna ako oba sugovornika posjeduju isti jezični kod. Mnoge individualne razlike u oblicima izražavanja poput: narječja, žargonizama, dijalekata, ali i područja individualnih interesa ograničavaju uspjeh u komunikaciji. Važno je istaknuti da rijetko kada dvije osobe imaju isti stav o jednoj temi, a tu treba spomenuti i postojanje različitosti u jezičnom predznanju. P. Herriot (1981) prema Pavličević-Franić (2005) ističe jezično izražavanje kao vještinu koju sudionici komunikacijskoga procesa teže savladavaju zbog psiho-socio-bioloških činitelja kao što su kognitivne sposobnosti, nasljeđe i društveni kontekst.

Kada se govori o jezičnom sporazumijevanju, podrazumijeva se primanje i prenošenje poruka, obavijesti ili informacija tj. izmjenjivanje raznolikih sadržaja u vidu misli, osjećaja, iskustava, doživljaja. U funkciji djelovanja osjetila postoje razni sustavi za sporazumijevanje i njima se služe sva živa bića radi uspostavljanja veza s okolinom.

Osjetila sudjeluju u vizualnom sporazumijevanju, auditivnom ili zvučnom sporazumijevanju, ali i taktilnom, gustativnom i olfaktivnom sporazumijevanju. Upravo takve vrste sporazumijevanja čine sustav za jezično izražavanje. Jezik se definira kao najčešći sustav za sporazumijevanje koji koristi zvučkovne znakove (glas) i pisane znakove (slova) koji se povezuju u veće jezične cjeline kao što su riječi, rečenice ili iskaz. Jezično usmeno ili pisano sporazumijevanje najčešći je oblik komunikacije koje se odvija u svakodnevnoj ljudskoj interakciji. U povezanosti jezika i govora autorica Kuvač Kraljević (2015) objašnjava jezik kao sustav simbola i pravila kojim se jezične cjeline prenose. Oni mogu biti izraženi i na druge načine. Kao primjer može se navesti znakovni jezik kojim se služe gluhe i nagluhe osobe koje jezične simbole prenose mimikom ili pokretom. Na taj način vidljivo je da je jezik odvojen od govora. Vežano za dječji razvoj važno je da se ta dva pojma razlikuju. Govoreći o dječjem usvajanju jezika može se zaključiti da je to složen proces koji počinje od najranijih dana dječjeg života. Dječje usvajanje jezika odvija se spontano i prirodno kroz interakciju sa svojom okolinom. Ovakvo usvajanje počinje u ranom djetinjstvu kada bebe počnu prepoznavati i proizvoditi prve zvukove, a završava kada dijete stekne točno i gramatički ispravno korištenje jezika. Prema Vrsaljko i Paleka (2019) postoje četiri aspekta u procesu usvajanja materinskoga jezika:

- prvi se odnosi na usvajanje glavnog sustava koji počinje s fiziološkim krikom odmah nakon rođenja djeteta
- drugi aspekt odnosi se na uporabu jezičnih oblika vlastitog jezika, odnosno gramatiku
- sposobnost razumijevanja i priopćavanja značenja tj. semantika čini treću cjelinu usvajanja jezika.
- Zadnji aspekt odnosi se na sposobnost da se upotrebom govora nešto uradi ili postigne. Sva četiri aspekta utječu jedan na drugi i time čine neodvojiv dio u procesu usvajanja jezika.

Kroz igru, imitaciju i komunikaciju s odraslima i vršnjacima djeca postepeno razvijaju svoje jezične vještine. Turza Bogdan i Cvikić (2023) govore o djetetovom imenu kao o prvoj riječi koju ono razumije dok pravu riječ proizvede oko prve godine života. U tom kontekstu može se reći da je leksički razvoj veoma individualan. Uredni govorni razvoj smatra da se prva riječ pojavljuje od 12. do 17. mjeseca života. Procjenjuje se da dijete u dobi od 16 mjeseci u prosjeku proizvede oko 50 riječi, a razumije od 90 do 320.

Kontekst je prvi čimbenik u razumijevanju riječi što znači da je njihova uporaba kod djece primijenjena na nazive skupina ili predmeta ili kao naziv za određenu radnju. Takva uporaba riječi naziva se referencijalna upotreba i razlikuje se od uporabe riječi odraslih osoba. Jedna od pojava u dječjem leksičkom razdoblju je rječnički brzac koji se odnosi na kronološku dob djeteta (18 mjeseci) i veličinom rječnika koji se sastoji od 50 riječi. Hržica i kraljević (2007). Kako dijete raste ono postaje sve bolje u sposobnosti usvajanja novih riječi i time u svoj rječnik dodaje nove kategorije i proširuje s tare. Time počinje proces umrežavanja. Aktualna je i pojava novotvorenicu koje djetetu služe za popunjavanje semantičkih praznina. Roditelji, kao glavni akteri u komunikacijskom procesu djeteta i okoline, već u najranijoj djetetovoj dobi otkrivaju značenje njegovoga glasovnog izražavanja. Jezična komunikacija se prepoznaje kroz plač, smijeh ili motoričku aktivnost i kao takva služi komunikaciji djeteta s okolinom. Neizbježan zaključak je da neverbalna komunikacija prethodi verbalnoj. U tom kontekstu proces jezičnog sazrijevanja jezičnog razvoja može se podijeliti u dvije osnovne faze: predjezičnu i jezičnu fazu.

Prema Pavličević-Franić (2005). predjezična faza traje od rođenja do prve godine života. Ta faza započinje djetetovim prvim krikom i obilježava ju dječje spontano glasanje. Unutar tog razdoblja ističu se četiri kraća vremenska razdoblja podijeljena prema načinu glasanja:

- Predgovorno razdoblje traje od rođenja do drugog mjeseca, a glavno obilježje je primarno refleksno glasanje u kojem dijete uglavnom plače.
- Slijedi ga razdoblje komunikativnog glasanja koje traje od drugog do petog mjeseca djetetova života. Manifestira se kao „gukanje“ ili smijeh.
- Treće razdoblje vokalizacije traje od petog do osmog mjeseca, a karakterizira ga: vokalski sustav, vokalne igre i ponavljanje artikuliranih odsječaka.
- U fazi brbljanja koja se odnosi na četvrto razdoblje i traje od osmog do dvanaestog mjeseca javlja se slogovno glasanje. Pri tom dijete kombinira samoglasnike i suglasnike.

Ovi elementi upućuju na tvrdnju kako dijete u trećem i četvrtom predjezičnom razdoblju oblikuje glasovni sustav.

Glavna obilježja unutar prvih šest mjeseci predjezičnog razvoja ističu da:

- novorođenče nakon trećega dana života razlikuje govor od drugih znakova i može se na njega usredotočiti;
- nakon rođenja u prvim tjednima dijete proizvodi refleksivni plač i vegetativne glasove;
- nakon prvoga mjeseca dijete razlikuje konsonante i prepoznaje vokale bez obzira na visinu tona;
- između šestoga i osmoga tjedna počinju se kombinirati produženi vokali i guturalni glasovi koji se javljaju zbog položaja larinksa;
- smijeh se javlja oko šesnaestoga tjedna;
- vokalna igra se javlja oko šesnaestoga tjedna;
- pojava brbljanja se manifestira kroz dvije faze koje se ostvaruju kroz duplicirano brbljanje koje se javlja između šestoga i devetoga mjeseca. U tom razdoblju dijete proizvodi nizove slogova iste glasovne strukture (npr. da-da, ba-ba-ba). Nereduplicirano razdoblje javlja se oko osmoga i devetoga mjeseca; u tom razdoblju javlja se proizvodnja nizova različitih slogova (npr. ba-ma-po);
- nakon rođenja u prvim tjednima dijete proizvodi refleksivni plač i vegetativne glasove;
- nakon prvoga mjeseca dijete razlikuje konsonante i prepoznaje vokale bez obzira na visinu tona.

Jezična faza kod većine djece javlja se u prvoj godini života kada djeca počinju s usvajanjem prvih jezičnih elemenata, koji se odnose na intonaciju i ritam materinskoga jezika, a s čime se poklapa i javljanje prvih pravih riječi. Karakteristika ove faze očituje se u ovladavanju fonemskim sustavom materinskoga jezika. U tom smislu spajanjem artikuliranih glasova, odnosno fonema nastaju riječi. Dijete u razdoblju od dvanaestoga do osamnaestoga mjeseca koristi jednosložne do dvosložne riječi koje se tvore vokalima i okluzivima, a čine funkciju riječi. Time se može reći da do četvrte godine većina djece imaju usvojenu osnovu materinskoga jezika, tj. prvoga i najvažnijega jezika komunikacije. Prva riječ se javlja između desetoga i četrnaestoga mjeseca i sadržajno nosi višestruka značenja cijele rečenice, ova faza zove se holofraza. To bi značilo da pojava prve riječi ima funkciju; npr. “mama” može značiti “obuci me” ili “nahrani me”. Prema MacWhinneyju (2001) iz Kuvač Kraljević (2015)

djetetova se sposobnost proizvodnje prve riječi temelji na tri prethodno razvijene sposobnosti: sposobnost uočavanja glasova, mogućnosti kontroliranja vokalne proizvodnje čiji se razvitak događa u kasnijem razdoblju brbljanja i razvijenost simboličke funkcije. Prve dječje riječi su sporadične, nesustavne i varijabilne u izgovoru. Takvim riječima se javljaju manje fonološke obavijesti. Prva riječ koju izgovori dijete označava početak razvoja aktivnog rječnika i semantike. Razdoblje od dvanaestoga do osamnaestoga mjeseca određuju dvije vrste riječi. Referencijalne riječi odnose se na označavanje objekta i osoba iz djetetove okoline i nereferencijalne koje se upotrebljavaju u interakcijama između djeteta i okoline. U razdoblju između treće i četvrte godine dijete bi trebalo usvojiti osnove materinskoga jezika. U kasnijim godinama, nakon vrtićkoga razdoblja jezični se razvoj razlikuje od ranoga jezičnog razvoja obzirom na brzinu i sadržaj. Jezični razvoj u prvim godinama podlozan je brzim i predvidljivim promjenama na svim jezičnim sastavnicama, dok su u kasnijim godinama te promjene postupne i usporene. Jedno od obilježja kasnoga jezičnog razvoja jest sofisticirana proizvodnja sintaktičkih struktura. Djeca su uspješnija u razumijevanju i proizvodnji sintaktičkih struktura niske čestotnosti. Metajezično znanje i apstraktno mišljenje su jedne od stavki koje obilježavaju kasni jezični razvoj. Metajezično znanje odnosi se na sposobnost promišljanja i analiziranja jezika te sposobnost kontrole nad jezičnom uporabom. Prema Piagetu djeca predškolskoga uzrasta nalaze se u predoperacijskom razdoblju koje traje od druge do sedme godine. U ovoj fazi djeca razvijaju svoje kognitivne sposobnosti, ali njihovo razmišljanje još uvijek je jako vezano uz konkretne situacije i osobna iskustva. Djeca su egocentrična, što znači da imaju teškoća u shvaćanju perspektiva drugih ljudi. Razmišljanje je centrirano, što znači da se fokusiraju na jedan aspekt situacije, a zanemaruju druge. Također, u ovoj fazi dolazi do značajnoga napretka u jezičnim i komunikacijskim vještinama; oko četvrte godine djeca počinju koherentno pričati dok oko sedme godine njihov govor postaje strukturiraniji (Biošić i Biošić, 2018).

2.2. Teorije učenja jezika

Razumijevanje faza komunikacijskoga procesa otvorilo je put prema dubljem istraživanju razvoja jezika, iz kojeg su proizašle teorije jezičnoga razvoja.

Teorije jezičnoga razvoja pružaju različite perspektive na proces usvajanja jezika i zajedno doprinose razumijevanju kompleksnosti jezičnoga razvoja kod djece. Nastojanja da se objasni dječje usvajanje jezika kroz različite pristupe odredilo je

određena razdoblja teorija jezičnoga usvajanja. Zasluge Noama Chomskog i njegove generativne gramatike otvorilo je put prema istraživanju lingvističkih teorija, čiji je glavni cilj objasniti kako govornik nekog jezika razumije i proizvodi rečenice toga jezika te način na koji dijete može usvojiti jezična pravila bez formalne poduke. Četiri glavne teorije jezičnoga usvajanja odnose se na: bihevioralnu teoriju, socijalnu teoriju, kognitivističku teoriju i generativističku teoriju.

Tvorac bihevioralane teorije je B.F. Skinner koji je pedesetih godina dvadesetog stoljeća objavio knjigu *Verbal Behavior* (1957) u kojoj iznosi teoriju da je svaki oblik učenja klasično uvjetovan, time je i jezik oblik ponašanja koji se uči poput svakog drugog oblika ponašanja (Kuvač i Palmović, 2007). Skinner ističe kako je jezik naučeno ponašanje, prema tome i usvajanje jezika određuje stvaranje asocijativnih veza između podražaja i govora. Iznosi se tvrdnja kako se govor kao i jezik uči imitacijom govora odrasle osobe. Temeljni izraz je i potkrijepa, odnosno učenje po modelu kroz auditivni i vizualni podražaj. Zastupnik ove teorije zaključuju kako dijete slušajući govorni model oponaša ono što je auditivno percipiralo. Ključnu ulogu u unaprijeđenju dječjega govornog razvoja imaju pozitivne ili negativne reakcije roditelja i okoline. U tom kontekstu ako dijete točno izgovori ili ponovi riječ, nagrađivanjem i pozitivnim reakcijama se dolazi do cilja da ono što prije usvoji jezik. Suprotno tome negativne reakcije okoline utječu na neodgovarajući djetetov izraz i samim time na nedostatak djetetove motivacije za govor. Američki psiholingvist J.B. Watson osmislio je novi model psihologije nazvan biheviorizam. Jedan od glavnih ciljeva bio je unijeti elemente prirodnih znanosti kemije i fizike jer su upravo te znanosti smatrane najobjektivnijima, iako njihova primjena nije značila objektivnost. Prirodne znanosti postavljale su se kao odgovor na pitanje kako djeca usvajaju jezik. L.Bloomfield je još jedan lingvist koji je iznio svoje ideje na principu bihevioralne teorije. U svojoj knjizi jezik ističe kao metodu oponašanja prema kojoj dijete sluša model i oponaša ono što je čulo.

Teoretičar Chomsky iznio je kritike na Skinnerovu teoriju koje su se odnosile na nedostatak sustavne potkrijepe u komunikaciji između roditelja i djeteta, dugotrajnost i sporost samog procesa usvajanja jezika, ali i univerzalnost dječjeg jezika u smislu da bi razlike među jezicima i kulturama bile mnogo veće.

Lav Vygotsky utemeljio je socijalnu teoriju jezika čija je temeljna ideja da je prvobitan djetetov govor socijalan, odnosno aktivno sudjelovanje djece u interakciji s okolinom omogućuje usvajanje govora. Osnovno polazište ove teorije jest da dijete uči jezik kroz

svakodnevne komunikacijske situacije u kojima ima unutarnju motivaciju za komunikacijom s okolinom. Važno je naglasiti da Vygotsky nije zanemario kognitivni dječji razvoj bez obzira na socijalni kontekst u kojem se dijete razvija. U drugoj godini života, kada se usvaja i razvija jezik dolazi do generiranja temeljnoga pomaka u djetetovom kognitivnom razvoju. Jezik postaje djetetov novi instrument u organiziranju informacija pomoću riječi i simbola. Pojava egocentričnog govora kod djece predstavlja transfer iz vanjskog govora prema unutrašnjem. Kako dijete raste njegov govor se pretvara u egocentričan govor koji kreće prema unutrašnjem govoru i time čini osnovu djetetovog razmišljanja.

Temelji kognitivne teorije očituju se u spoznaji kao postulatu za učenje jezika, što znači da je razvijeno mišljenje preduvjet za usvajanje jezika. Predstavnik ove teorije J.Piaget vidio je jezik kao sredstvo mišljenja, tj. razmišljanja o stvarnosti. Pojavljivanje jezika ovisi o samom ustrojstvu te stvarnosti i uvjetovano je razinom senzomotoričkih sposobnosti djeteta u prvih osamnaest mjeseci. Takvo gledalište sadrži i određene nedostatke. Činjenica je da se na taj način ne može objasniti jezično procesuiranje jer ono ne može uvijek biti rezultat postojanja semantičkog koncepta na razini djetetovog razvoja. (Pavličević-Franić, 2005). Nakon rasprave o Piagetovim postavkama, Vygotsky je donio zaključak da dijete postaje umnim bićem tek kada se javi govor te da su razvoj mišljenja i djetetov razvoj uvjetovani jezikom.

Piaget je postavio definiranje stadija razvoja kroz:

- Senzomotoričko razdoblje koje traje od rođenja do druge godine obilježeno je senzomotoričkom inteligencijom iz koje proizlazi velik broj dostignuća, kao što su organizacija objekata i pojam njihove postojanosti, organiziranje uzročnih odnosa.
- Predoperacijsko razdoblje traje od druge do sedme godine, a počinje semiotičkom ili simboličkom funkcijom. U tom razdoblju dijete je u stanju koristiti reprezentacije u mišljenju, odnosno obavlja zadatke koji se mogu napraviti u suprotnim pravcima.
- Faza konkretnih operacija počinje oko sedme, odnosno osme godine. U toj fazi dijete obavlja konkretne operacije koje se primjenjuju neposredno na objekte da bi se njima manipuliralo.

- Faza formalnih operacija počinje od sedme do jedanaeste godine. U toj fazi dijete obuhvaća iskaze kojima se može koristiti kao apstraktnim hipotezama iz kojih može izvoditi zaključke.

Piagetov model naslućuje da su za razvoj potrebni događaji, a inteligencija kreira kognitivne strukture promatranjem, koje su ovisne o dobi djeteta. Spontane rekonstrukcije možemo očekivati već od samo nekoliko godina starog djeteta. Piaget je vjerovao u moćne mehanizme kojima raspolažu djeca, a koji im služe za konstruiranje novih slika o svijetu, koje se mogu uvelike razlikovati od slika odraslih ljudi. Vygotski je pod utjecajem Piagetovih tvrdnji smatrao kako je utjecaj odraslih na dječji um u osnovi biološki. Smatrao je da je učenje urođeno, a sve izvan toga je kultura. Nedostaci kognitivističkih shvaćanja očituju se u tome što se na takav način ne može objasniti jezično procesuiranje zbog činjenice da jezično razumijevanje i proizvodnja ne moraju uvijek biti rezultat semantike na kognitivnoj razvojnoj razini.

Noam Chomsky, jedan od najutjecajnijih lingvista 20. i 21. stoljeća utemeljio je generativističku teoriju u kojoj leži ideja da je sposobnost jezika urođena osobina ljudskog uma. Chomsky je uveo koncept transformacijske gramatike.

U okviru tog koncepta pojašnjava se postojanje struktura u jeziku koje su univerzalne i omogućuju djetetu da stvara (generira) nove i druge strukture u skladu s gramatikom jezika kojeg usvaja. (Pavličević-Franić, 2005). Chomsky razlikuje sposobnost izvornog govornika kao nesavjesno urođeno znanje jezika od izvedbe stvarne upotrebe jezika ili izvedbe u konkretnoj situaciji. On smatra da se djeca rađaju s jezičnim mogućnostima i općim znanjem u obliku koji ima ljudski jezik. Da bi došlo do razvoja, djecu je potrebno izložiti okolini. Na taj način djeci se potiču umne gramatike. Predstavnici generativističke teorije na taj način tumače činjenicu da gotovo sva djeca uspijevaju usvojiti materinski jezik, bez obzira na svoje međusobne razlike i razlike u jezicima kojima su izloženi. Lakoća kojom djeca usvajaju jezik bez poduke i u uvjetima izloženosti ne može se objasniti ukoliko ne postoji pretpostavka da nam je jezična sposobnost urođena. (Kuvač-Pavlović, 2007).

2.3. Definiranje medijskih sadržaja

U ranoj i predškolskoj dobi dječjeg razvoja događa se najintenzivnije usvajanje znanja. Mariji Montessori (2023) govori o upijajućem umu djeteta koji ima nevjerovatnu snagu upijanja znanja svojim spontanom djelovanjem. Kroz opažanje i imitaciju, osjetilna iskustva, jezik i komunikaciju te igru i istraživanje djeca najefikasnije uče. U 21. stoljeću u kojem je tehnologija dosegнула vrhunac primjene u svakodnevnom životu može se reći da je i dječje upijanje znanja prošireno zahvaljujući tehnološkim sredstvima, u ovom slučaju medijima. Juval Noah Harari (2017) ističe podatnost jezika, što znači da je ljudski rod sposoban povezati ograničen broj glasova i znakova i pomoću njih stvarati beskonačan broj rečenica od kojih svaka ima posebno značenje. Prema toj teoriji slijedi zaključak da mi možemo primiti, pohraniti i prenijeti silnu količinu informacija o okolnom svijetu..

Okruženje u kojem današnja djeca primaju informacije uvelike se razlikuje od okruženja prije nekoliko stotina godina kada su tehnološka sredstva i tehnologija bile u samim začetcima. Učenje je bilo prirodnije, djeca su primala znanja iz neposredne okoline knjiga i prenošenje "s koljena na koljeno" bili su jedini alati za informiranje pa tako i komunikaciju. Tehnološki napredak koji se dogodio pojavom računala, mobitela i u novije doba umjetne inteligencije omogućio je djeci novu vrstu izmjene informacija i češće komunikacije kroz medije i medijske sadržaje. Već od najranije dobi javlja se utjecaj medija na djecu i njihov svakodnevni život. Način na koji digitalno doba mijenja procese učenja i odgoja potaknulo je mnoga pitanja, između ostalog djelovanje novih metoda učenja u odgojno-obrazovnom procesu. Prema Matijević (2016) medijska pedagogija kao znanstvena disciplina proučava zakonitosti odgoja, učenja, odrastanja i življenja uz suvremene (digitalne) medije. U tom smislu medijska pedagogija nastoji znanstvenim metodama pronaći odgovore koji se odnose na medijska pitanja, kao i na odgoj i obrazovanje uz digitalne medije. Digitalni mediji integrirani su dio odgoja i obrazovanja, pružajući brojne mogućnosti za unaprjeđenje procesa učenja i poučavanja, a samim time i stjecanja znanja. U svakodnevnoj odgojno-obrazovnoj praksi vidljive su mnoge prednosti digitalnih medija koje potiču na inovacije u učenju i poučavanju. Neke od tih prednosti očituju se u globalnoj povezanosti koja djeci omogućuje širu primjenu i različita gledišta na razne sadržaje. Važno je i spomenuti pristup informacijama kada je riječ o istraživanju različitih tema te zadržavanje pažnje kroz vizualne sadržaje. Autorica Majdenić u knjizi "Mediji, tekst, kultura" (2019) iznosi pozitivnu stranu medija u svrhu obrazovanja, koja se

odnosi na prikupljanje većih količina znanja iz raznovrsnih izvora. Neke od pozitivnih aspekata utjecaja medija na djecu iznose autori Đuran, Koprivnjak i Maček (2018), a govore o integraciji različitih medija uz koje djeca kreiraju i proširuju svoje kognitivne, psihičke, kreativne i socijalne kvalitete. Tako djeca postaju aktivni sudionici u procesu učenja kroz interakciju između njih i medija. Autori Mijatov i Bukna (2023) govore o utjecaju medija na kulturni kontekst. Digitalni prostor koji otvara nove mogućnosti kulturnog izričaja i demokratskog stvaralaštva. Razvojem medijske industrije u svim područjima ljudskog djelovanja potiče se kreativnost u stvaranju novih medijskih sadržaja i formata.

Nasuprot pozitivnim učincima medija važno je prepoznati i neke negativne aspekte medijskih sadržaja i njihove uporabe. Negativni učinci medija odnose se na smanjenu koncentraciju, motivaciju i maštu. Sve više mladih ljudi razvija određenu ovisnost o ekranima. Zabrinjavajuća je činjenica da se ta ovisnost sve više primjećuje i kod djece predškolske dobi. Majdenić (2019) koristi izraz manipulacija dječjim mišljenjem, željama i stavovima, koja vodi do ovisnosti. Videoigrice, mobiteli i razne društvene mreže kod djece koja su najranjivija skupina mogu djelovati razarajuće, osobito ako se medijski sadržaji ne ograničavaju i time dominiraju nad djetetovim svakodnevnim životom. Odgojne metode kojima se odrasli često koriste kako bi spriječili pretjeranu upotrebu medijskih sadržaja očituju se ponekad zabranama. Ipak ne može se reći da je takav učinak najbolji za prevenciju pretjerane upotrebe medija. U tom kontekstu medije i medijske sadržaje potrebno je ograničiti i reagirati na neprimjerene sadržaje. Iz ovog proizlazi da mediji nisu ni dobri ni loši, oni su prisutni u novom digitalnom dobu i dio su naše svakodnevnice. Odgovornost odraslih prema djeci, kada je riječ o medijskoj upotrebi, odnosi se na uspostavu kontrole i ograničavanja vremena korištenja medijskih sadržaja. Važna stavka odnosi se na iznošenje realne slike o medijima i cilju njihove upotrebe. Postoje razne definicije medija, stoga je teško medije i medijske sadržaje definirati kao jednoznačnu kategoriju. Prema brojnim rječnicima i enciklopedijama medij se definira kao sredstvo za prenošenje informacija koje označava sustave javnoga informiranja za širenje vijesti i audio-vizualnih sadržaja u svrhu informiranja, obrazovanja i zabave svih društvenih slojeva. (Majdenić, 2019). U Rječniku stranih riječi (Klaić, 2007) mediji su definirani kao sredstvo prenošenja komunikacija. Obje definicije sadrže riječi informacija i komunikacija, čija je glavna zadaća prenošenje. Sukladno tome može se reći da je glavna funkcija medija prenošenje (širenje) informacija u audio-vizualnom i digitalnom obliku. Autorica Bilić (2020)

govori o općenitoj definiciji medija koja govori o medijima kao o tehničkim ili fizičkim sredstvima pretvorbe poruka u signal, koji se može odaslati kanalom.. Nadalje, ističu se pojmovi digitalnih medija, kao i digitalno doba, a njih određuju: konvergencija, interaktivnost, digitalizacija i nova publika.

Navedena obilježja sastavni su dio interneta koji je jedan od najvažnijih tehnoloških postignuća s kraja 20. stoljeća. Njegovi pozitivni doprinosi obuhvaćaju brzu i laku dostupnost informacija, mogućnost povezivanja, slobodu izbora i zabave, izjednačavanje obrazovnih mogućnosti. Pojam net generacije odnosi se na generaciju koja ne poznaje svijet bez računala, odnosno odrasla je u neposrednoj vezi s internetom i digitalnim tehnologijama. Neke od pozitivnih osobina net generacije su brzina i fleksibilnost, uživanje u trenutnim zadovoljstvima, samopouzdanje i optimizam, otvorenost, lako komuniciranje, pragmatičnost i ambicioznost, sklonost prilagođavanju i povezivanju te slobodi ideja i mišljenja, kao i spremnost za prihvaćanje novih znanja i tehnologija. Kako postoje pozitivna obilježja, tako postoje i neka negativna obilježja koja se mogu sagledati kroz perspektivu sebičnosti, lijenosti, nestrpljivosti, nespremnosti pomaganju drugima, fokusiranost na materijalne vrijednosti i osobni uspjeh, zaljubljenost u sebe i sklonost stvaranju lažnih identiteta (Bilić 2020). Povezanost medija i generacije koja ih koristi važan je čimbenik u razumijevanju utjecaja na budućnost odgoja i obrazovanja, ali i svakodnevnice u kojoj se koriste medijska sredstva i tehnologija.

III . Medijski sadržaji u učenju hrvatskoga jezika

Odgoj i obrazovanje u 21.stoljeću doživjelo je brojne promjene, ali izazove. Jedan od tih izazova je pandemija COVID virusa koja je nametnula nov pristup u usvajanju znanja. Obzirom da je djeci bio onemogućen pristup odgojno-obrazovnim ustanovama, trebalo je iskoristiti utjecaj medija na djecu i time razviti nov način prenošenja informacija i znanja. U tom pogledu medijski alati poput računala ili tableta olakšali su proces učenja. Djeca u digitalnom okruženju pronalaze drugačije načine motivacije (Aladrović Slovaček 2022). Važnu ulogu u tom procesu imaju odgojno-obrazovni djelatnici koji se trebaju prilagoditi novim inovacijama i tehnologijama u prenošenju znanja.

3.1.Pregled medijskih formata

(televizija, računalne i videoigrice, društvene mreže, tiskani mediji)

Pojmovi vezani uz klasifikaciju medija odnose se na na analogno-masovne medije i digitalno-interaktivne medije (Bilić,2020). Precizna klasifikacija medija uključuje tradicionalne medije, konvergirane medije, nove medije i nove nove medije.

Tradicionalna vrsta medija odnosi se na tiskane mediji koje čine novine, časopisi, magazini i knjige koje su najstariji masovni medij. Njihova obilježja su distribucijska izmjena informacija iz jednog izvora za heterogeni auditorij, urednička djelatnost, periodično pojavljivanje te zakonska regulativa. Konvergirani mediji imaju funkciju komunikacije jedan prema mnogima periodičnost u proizvodnji sadržaja kao i uredništvo te zakonsku regulativu. U konvergirane medije ubrajaju se portali, radio na zahtjev i televizija na zahtjev. Novi mediji imaju komunikaciju jedan prema jednome te izravnu komunikaciju sa svakim korisnikom. Sastavnice novih medija su e-pošta, videoigre, blog, web. Novi novi mediji sadrže širi spektar komunikacije prema mnogima, njihovi korisnici ujedno su i proizvođači sadržaja. Primjer novih novih medija su: Facebook, Twiter, You Tube, Wikipedija. Televizija, računalne i videoigrice, društvene mreže i tiskani mediji najčešće su korišteni i najeksponiraniji mediji, stoga i zaslužuju dublju analizu..

Televizija je medij koji je revolucionizirao način na koji konzumiramo informacije, zabavu i kulturu. Majdenić (2019) prema Plemenčić (1982) ističe televiziju kao medij koji ima svoj jezik. Zgrabljic Rotar (2023) definira televiziju kao audiovizualni masovni medij raznolikog sadržaja, a koji je i tehnički sustav za proizvodnju i emitiranje televizijskog programa . Skromni počeci sredinom 20. stoljeća televiziju su učinili sastavnim dijelom svakodnevnoga života milijardu ljudi širom svijeta. Posebnu ulogu televizija ima u životima djece. Postoje mnogi aspekti obrazovnih uloga t elevizije. Neki od njih su edukativne prirode, što znači da djeca putem obrazovnih emisija kao što su npr. “Mali znanstvenici” (RTL KOCKICA) uče kroz eksperimente i pokuse o prirodi. Primjeri takvih emisija za djecu oplemenjuju dječji um sadržajima koji će im pomoći u shvaćanju okoline i svijeta. Kada su u pitanju televizijski utjecaji, dob igra glavnu ulogu u njihovom utjecaju na djecu. Televizijski sadržaji će tako imati veći utjecaj na mlađu djecu koja su najosjetljiviji dio društva, a nisu u mogućnosti raspoznati stvarni svijet od fikcije. (Bistrić,2021:269). Sadržaj na televiziji koji se nudi može, ali i ne mora biti primjeren djeci. Autorica Blažević (2012)

naglašava raznovrsnost žanrova koju gledaju djeca. Od crtanih filmova do edukativnih programa televizija nudi raznovrsni sadržaj koji je ujedno i koristan i štetan za dječji razvoj. Snaga nasilja koju djeca proživljavaju gledajući scene tučnjave ili borbe te verbalnog nasilja može utjecati na dječje ponašanje izvan televizijskog kruga. Sve više roditelja suočava se s izazovima dječje “opijenosti” televizijom i njenim utjecajem. Mnogi stručnjaci ističu važnost razvoja empatije i ljubavi prema sebi i bližnjima. Najvažnija stavka je poučiti djecu razlikama između fikcije i stvarnosti te primjerenog i neprimjerenog sadržaja. Razumijevanje utjecaja televizije na djecu ključno je za roditelje, odgojitelje i ostale sudionike u dječjem odgoju i obrazovanju. Kako bi bolje spoznali što, kako i zašto konzumirati televiziju, važno je poznavati i primjenjivati medijsku pismenost. Medijska pismenost danas ima veliki utjecaj u medijima, što podrazumijeva sadržajni i tehnološki smisao. Temeljna znanja o medijskoj pismenosti omogućuju nam da bolje razumijemo svijet u kojem živimo. Medijski svijet se dodatno proširio pojavom računalnih i videoigara. Pojam računalne igre obično se poistovjećuje s pojmom videoigre. U suštini među njima ne postoji značajna razlika. Računalne igre igraju se pomoću računala, a video igre pomoću konzole priključene na televizor. (Bilić, Gjukić, Krinić 2010). Mnogi stručnjaci i zaljubljenici u video i računalne igre ističu i neke pozitivne aspekte njihove uporabe. Njihova korisnost očituje se u razvoju mnogih vještina:

- poboljšanje brzine i koncentracije;
- usredotočenost, poticanje misaonih procesa;
- asocijativno i hipotetičko mišljenje;
- pospješuje se koordinacija pokreta;
- kognitivni procesi (pažnja, pamćenje i kontrola).

Važno je spomenuti i negativne učinke pretjeranog igranja videoigara. Osobit naglasak je na stvaranju ovisnosti o videoigramima. Dulji period konzumiranja takvog sadržaja može potaknuti usvajanje agresivnog jezika. Uočeno je da su rečenice u takvim sadržajima često kratke, a vokabular osiromašen. Kroz takve aspekte djeca mogu razviti toleranciju na nasilje što dovodi do opravdavanja realnog nasilja (verbalnog i fizičkog).

Društvene mreže kao jedinstveni fenomen digitalnog doba imaju funkciju povezivanja različitih ljudi u slične ili iste interesne grupe.

Bilić (2020) navodi da su društvene mreže nastale kao komunikacijske platforme utemeljene na Web 2.0 tehnologiji. Zbog njihovog širokog spektra djelatnosti privlačne su djeci, mladima te roditeljima. Važnija obilježja društvenih mreža proizlaze iz njihove posebnosti u kreiranju javnog ili djelomično javnog prostora. Korisnici imaju mogućnost samostalnog kreiranja sadržaja koje mogu konzumirati i drugi korisnici. Postoji mogućnost stvaranja popisa drugih korisnika s kojima su povezani. mogućnost javne artikulacije veza vidljivih ostalim korisnicima, povezanost korisnika u svrhu povezivanja i zajedničkog razvijanja sadržaja. Pri tome je važno dijeljenje informacija, virtualne interakcije, postavljanje audio-vizualnih materijala, sklapanje poznanstva, stvaranje grupa i sl. Sve su to samo neke od aktivnosti koje su popularne na društvenim mrežama. U samim počecima društvenih mreža Facebook je bio na prvom mjestu kao najpoznatija i najkorištenija društvena mreža; sada su popularniji Instagram, Twitter, Snapchat, a u novije vrijeme i TikTok. Važno je spomenuti i alate za dijeljenje fotografija ili videa, kao što su You Tube ili Flickr te aplikacije za razgovore u koje se ubrajaju WhatsApp, Wiber i Messenger.

Pojedini autori tiskane medije još nazivaju i klasičnim medijima, u koje se ubrajaju knjige, novine i časopisi (Majdenić, 2019). Prema Zgrabljčić Rotar (2023) tisak je skupno ime za novine, časopise i druga povremena izdanja koja izlaze u razmacima od šest mjeseci, u nakladi ne većoj od 500 primjeraka. U ustanovama koje se bave odgojem i obrazovanjem djece rane i predškolske dobi smatra se da takva vrsta medijskih sadržaja posjeduje najveću dobit za djecu. Jedan od najvažnijih utjecaja koji tiskani mediji imaju je utjecaj na razvoj jezičnih vještina. Čitanjem slikovnica i priča djeca uče strukturu rečenica, nove riječi i izraze te time bogate svoj jezični izričaj. Tiskani (klasični mediji) imaju veliku ulogu u razvoju predčitalačkih vještina kao što su prepoznavanje slova, razumijevanje redosljeda teksta te povezanost između pisanih riječi i sadržaja. Kvalitetno provedeno vrijeme između odraslih i djece uz knjigu ili slikovnicu omogućuje izmjenu doživljaja pročitanoga i time se pruža uvid u dječji jezični izričaj, bogatstvo rječnika te općenito praćenje dječjega jezičnog razvoja. Gotovo da je i nemoguće izdvojiti negativne strane tiskanih medija. Njihova primjena u životu djece je nepobitan faktor učenja i širenja bogatstva jezika i jezičnog razvoja. Mogu li digitalni mediji zamijeniti klasične medije, pitanje je koje zaokuplja mnoge stručnjake koji se bave odgojem i obrazovanjem. Može li odgojno-obrazovni sustav funkcionirati bez tradicionalnog poučavanja? Odgovor na to pitanje daje Visinko (2014:208) "*Teško da ćemo interpretativno čitanje posve prepustiti medijskim*

izvedbama napuštajući živu riječ, izravni susret s književno umjetničkom riječju u komornom ozračju.” Unatoč sve većoj prisutnosti medijskih izvedbi, interpretativno čitanje neće biti u potpunosti zamijenjeno digitalnim formatima. Živa riječ i izravni susret s književno-umjetničkim djelima u intimnom okruženju ostaju nezamjenjivi aspekti književnog iskustva.

3.2. Funkcija medija u ranoj dobi

Prema McLuhan (2018) kako je citirano u Zgrabljic Rotar (2023) mediji su poruka prema kojoj je sadržaj svakog medija drugi medij. U širem kontekstu autor Vladimir Biti (iz 2017) prema Zgrabljic Rotar (2023) govori o kompleksnom i prema značenju neodređenom pojmu. Apstraktnost medija oblikuje poklapanje između perceptivnog, materijalnog, tehnologijskog i institucijskog registra. Prema toj teoriji medij se koristi u četiri funkcije:

- fiziologijska funkcija koja se odnosi na (glas, sluh, vid, njuh itd.),
- potom fizička koja se odnosi na stvari različitih umjetnosti (kamen, boja, ton, drvo i sl.),
- tehnologijska funkcija koja je sredstvo posredovanja između proizvodnje znaka i potrošnje (usmenost, pismo, gramofon, radio, cd, televizor),
- sociologijska funkcija, kao institucijsko-organizacijski oblik komunikacije (politika, gospodarstvo, kultura obrazovanje. Zgrabljic Rotar (2023).

Mediji igraju ključnu ulogu u suvremenom društvu obavljajući funkcije informiranja, obrazovanja, zabave i oblikovanja javnog mnijenja. S razvojem tehnologije granice između različitih vrsta medija postaju sve manje jasne, a digitalizacija omogućuje brže širenje informacija. Mediji također imaju značajan utjecaj na društvene i kulturne procese, kao i na politička i ekonomska kretanja.

Mnogi autori su pisali o funkcijama medija, tako su autori Rus-Mol i Zagorac Keršer (prema Jurčić 2017), iznijeli najvažnije funkcije medija koje se odnose na:

- Informacije u smislu povećanja opće informiranosti građana i davanje kvalitetnijih informacija radi boljeg odlučivanja o najvažnijim pitanjima zajednice;
- Artikulacija (oblikovanje i postavljanje problema u realne i vidljive okvire u kojima ih javnost može opažati);

- Agenda Setting (uspostavljanje prioriteta u tretmanu društvenih tema te stavljanje istih na mjesta gdje se oni trebaju riješiti; stavljanje problema i tema pred javnost, ali i onih koji ih moraju rješavati bez odgađanja);
- Kritika i kontrola (omogućiti da se ništa ne skriva od javnosti, nadzirati vlast, politiku, biznis i sve javne nositelje ovlasti);
- Zabava;
- Obrazovanje (mediji su sve više u službi educiranja jer uporabom medija stječemo mnoga opća znanja; oni mogu imati poseban obrazovni karakter preko specijaliziranih edukativnih programa koji se bave znanostima, istraživanjem i popularizacijom – National Geographic, History Channel, Discovery);
- Socijalizacija i vodstvo - integracija (mediji na mnoge načine spajaju ljude, kulture, ideje, vjere i sl.).

Jean -Claude Bertrand (Jurčić, 2017) ističe sljedeće funkcije medija:

- Promatranje sredine kroz pribavljanje, analizu, filtriranje i plasman informacija od važnosti za građane;
- Osiguravanje socijalne komunikacije kroz stvaranje uvjeta za javnu diskusiju i povezivanje pojedinca u javnome diskursu;
- Predstavljanje slike o svijetu, posebno o udaljenim pojavama koja naša čula ne sagledavaju;
- Prenos kulture (tradicije, vrijednosti, nasljeđa);
- Prinos sreće i zabava (korisnici medija uglavnom očekuju da ih mediji zabave i potaknu stvaralaštvo);
- Prodaja (mediji povećavaju prodaju i dodatno potiču razvoj potrošačkog društva; oni su glavno sredstvo oglašavanja i imaju ključnu poziciju u lancu prodaje).

Analizirajući funkcije koje su naveli ovi autori, vidljiva je naglašenost obrazovne funkcije, čiji je glavni aspekt prenošenje znanja.

Razumijevanje utjecaja medija na razvoj djece postaje sve važniji čimbenik u razvoju zdrave dobroti medijskih sadržaja na dječji razvoj. Pojmovi vezani za medijsku pismenost, medijsku pedagogiju te medijski odgoj i obrazovanje važan su faktor u tumačenju funkcije medija u ranoj dobi. Autorica Ljubić Nežić (2018) piše o važnosti medijskog opismenjavanja koje obuhvaća: vještine, sposobnosti i znanja, a sve u svrhu korištenja medijskog sadržaja s ciljem proširivanja vlastitih mogućnosti u istraživanju

okoline i savladavanja izazova. Shodno tome ističu se pitanja medijskog odgoja čiji je cilj utvrditi u kojim situacijama je smisleno koristiti pojedine vrste medija te znati na koji način mediji djeluju na djecu korisnike.

Uloga praćenja dječjih interesa potiče iskorištavanje tehnologije na smislen način prilagođen dječjoj dobi. Kvalitetni medijski sadržaji za djecu trebaju biti edukativni, zabavni i prilagođeni njihovoj dobi, potičući kreativnost i razvoj kritičkog mišljenja dok istovremeno promiču pozitivne vrijednosti i socijalne vještine. Važno je uzeti u obzir i dob djece te način prikaza sadržaja koji se mora prilagoditi njihovom kognitivnom razvoju.

Sadržaji namijenjeni djeci prije svega trebaju poticati djecu na interakciju kada ona žele saznati nešto više o stvarima koje ih zanimaju. Kao primjeri mogu se navesti zagonetke, pitanja ili određeni zadatci. Važno je dati im dovoljno vremena za odgovor i rješenje zadataka, poticati samopouzdanje davanjem pohvala na odgovore na postavljena pitanja, poticati aktivnosti pjevanja i plesa te vježbanje kroz ritam i pjesme koje će djeci privući pozornost. Ne treba zaboraviti ulogu rima i jednostavnog jezika s opisanim riječima.

Humanistička funkcija medija uključuje sve skupine društva djecu s teškoćama i pripadnike manjina. (Ciboci, Kanižaj, Labaš; 2021). Funkcija medija je važna jer je njihova uloga proširena na odgoj i obrazovanje djece u 21. stoljeću. Informiranje, obrazovanje i zabava čine okosnicu medijskih sadržaja za djecu. Djeca imaju potrebu za informiranjem o novim stvarima, stoga je informiranje implementirano u svakodnevni život djece kada ona žele saznati nešto više o stvarima koje ih zanimaju. Pedagoške mogućnosti medijskih sadržaja imaju široku primjenu u odgojno-obrazovnom procesu. Autori (Nadrljanski, Nadrljanski i Bilić, 2007) pišu o mogućnostima primjene u: predavanjima, učenju, u programima za vježbu, u bazama podataka, alatima, igrama, u pokusima simulacije za kompleksnu komunikaciju i kooperativno učenje. Isti autori ističu raznovrsnost medija kao širok transfer znanja. Korisnost medija leži u tome što postižu učinak koji doprinosi uspjehu komunikacije koji je važan u posredovanju. Znanost medije shvaća kao važne institucije društva. U tom kontekstu mediji se prikazuju kao organizacije svrsishodnih društvenih sustava, kompleksnih sustava koji imaju veliki utjecaj na sve slojeve društva u okvirima institucija koji uređuju društveni sustav i mediji kao čimbenik procesa uspješne komunikacije, odnosno pokazivanju jezičnih znakova koji se prenose. To znači da oblik medija zavisi od vrste društvenog kontakta između partnera u komunikaciji.

Autorice Šimić Šašić i Rodić (2021) pišu o pozitivnim učincima medija. Sadržajno visokokvalitetni mediji mogu potaknuti razvoj pismenosti, računanja i prosocijalnih vještina. Govoreći o televiziji može se reći da njen utjecaj ide prema širenju znanja te akademskim, komunikacijskim i interpersonalnim vještinama, kao i poticanju prema novim interesima. Prosocijalni mediji imaju funkciju podizanja više razine prosocijalnih ponašanja, empatije i niže razine agresivnog ponašanja. Digitalna tehnologija uvelike može pomoći djeci u vizualizaciji teških koncepata i stvaranju okruženja koji im omogućuje stvaranje i istraživanje. Stavljen je poseban naglasak na prednostima igranja igrice koje mogu poboljšati raspoloženje, kao i socijalne vještine i ishode učenja. Kada govorimo o digitalnim medijima u obrazovanju nalazimo različite primjene od nastavnih programa za učenje i vježbe do baza podataka i alata preko igara za učenje. U ranom odgoju i obrazovanju medijski sadržaji imaju važnu ulogu. Pitanje ovladavanja medijima relevantno je za djecu predškolske dobi, osobito u fazama razvoja u ranom djetinjstvu. Početno promatranje medija kao audio-vizualnih izvora vodi do razvijanja medijskih želja i sklonosti, kao i prvih ovladavanja medijskim sadržajima pa sve do aktivnog korištenja medija. Uzimajući u obzir sve te faze medijskih sadržaja, vrtići imaju veliku odgovornost da u medijsko-odgojnom smislu sustavno prate djecu pri njihovim ovladavanjem medijima. Korištenje medija kao sredstva neformalnog učenja, u strukturalnom smislu zahtijeva obrazovanje odgojitelja i razvijanje medijskih kompetencija u predškolskim ustanovama (Visinko (2014). Djeca predškolske dobi koriste računalne igrice u svakodnevnom životu. Prema (Aladrović Slovaček i Tomić, 2021) prosječno predškolsko dijete pred ekranom provede dnevno tijekom tjedna oko dva sata, a vikendom i više. Postavlja se pitanje na kojoj je razini ta edukativna funkcija. Odgovor na to pitanje dale su autorice Šušnjara Raić i Bedeniković (2021) iznoseći pojam kritičkog mišljenja kao poveznice s medijskim sadržajima i njihovom edukativnom ulogom. Kritičko mišljenje obuhvaća dva aspekta složenih procesa koji počinju informacijom, a završavaju odlukom. Otvorenost prema alternativnim načinima rješenja nekog problema čini samu bitnost kritičkoga mišljenja. Utjecaj medijskih sadržaja na razvoj kritičkoga mišljenja kod djece uključuje povezanost pozitivnih i negativnih čimbenika te upoznavanje sa smislenim načinima primjene medija u odgojno-obrazovnom procesu. Uzimajući u obzir medije i njihov utjecaj na mnoge segmente dječjeg razvoja može se primijetiti njihov pozitivan, ali i negativan aspekt koji se zbiva na tri načina: izravnim utjecajem na djecu korisnike i neizravnim utjecajem na osobe koje su djeci važne te

na društveno i kulturno okruženje u kojem djeca žive. Neophodno je potaknuti medijsko obrazovanje svih sudionika u odgojno-obrazovnom procesu kako bi se djeci pomoglo u razvijanju kritičkoga stava prema medijima, a s ciljem razvoja sposobnosti donošenja vlastitih odluka na temelju dostupnih informacija. Medijsko obrazovanje u ustanovama ranog i predškolskoga odgoja čini prekretnicu u pogledu odgoja i obrazovanja djece rane dobi. Digitalne kompetencije odgojitelja imaju funkciju podrške djeci u razvoju njihovih digitalnih kompetencija i razvoj digitalnih vještina. Prema Rogulj (2022) stečene digitalne kompetencije odgojitelja prenose se u konkretnom odgojno-obrazovnom radu, pri čemu su informacijska i komunikacijska tehnologija temelj za dječji razvoj digitalnih kompetencija. Implementiranjem integriranih aktivnosti u svrhu holističkog razvoja djece, odgojitelji se moraju okrenuti novim izvorima znanja na novim mjestima. Jedan od prvih koraka je interdisciplinirani pristup koji se oslanja na više znanstvenih disciplina. Zadaća odgojitelja je da prikuplja, organizira, preoblikuje prostorno i materijalno okruženje u kojem će djeca usvajati i ovladavati svojim vještinama i znanjima. Informacijska i komunikacijska tehnologija bi trebala biti dio obrazovnog sustava u smislu da dopunjuje i proširuje postojeće sadržaje. U odnosu prema refleksiji komunikacijske i informacijske tehnologije mogu pomoći odgojiteljima da dobiju bolji uvid u svoju praksu, a time i stvaranju novih smjernica. Kao primjeri mogu se navesti poveznice komunikacijskih i informacijskih tehnologija u dječjim etnografskim zapisima, kao što je fotografiranje ili izrada videozapisa o procesu dječjeg likovnog izražavanja ili u svajanja novih riječi. Mnogobrojni su primjeri načina na koji komunikacijska i informacijska tehnologija služe odgojiteljima u praksi i na koji način ih odgojitelji implementiraju u svoj rad. Neki od primjera su: prikupljanje ideja za unapređivanje svoga rada, sudjelovanje na raznim online edukacijama, webinarima i sl., izrada prezentacija isl. Roditelji su važan sudionik u odgojno-obrazovnom procesu, stoga je važna izgradnja kvalitetnog odnosa između odgojitelja i roditelja. Iz svega navedenog može se zaključiti da su mediji složeni višedimenzionalni entiteti i da njihova uloga u društvu nadilazi jednostavno prenošenje informacija. Mediji oblikuju način na koji percipiramo svijet i utječu na sve društvene slojeve i kulturu. Ipak, važna je njihova obrazovna uloga pogotovo kada je riječ o djeci i mladima. U okviru predškolskog odgoja i obrazovanja, autorica Rogulj (2022) prema Kaleš (2018) iznijela je nekoliko aspekata informacijske i komunikacijske tehnologije koji utječu na djecu i njihovo učenje. Kreću od usmjerenosti prema promjenama u procesu učenja između djeteta i odgojitelja, potiče i osnažuje djecu na iznošenje

vlastita mišljenja, o mogućuje dizajniranje dinamičkih elemenata koji dovode djecu u kontakt s novim idejama i konceptima, potiče strategije promjena u učenju i otvara puteve prema društvenim interakcijama.

3.3. Analize primjera uspješnih medijskih sadržaja za učenje hrvatskoga jezika

U današnjem medijski bogatom svijetu uspjeh sadržaja ovisi o njegovoj sposobnosti da privuče i zadrži pažnju publike, pružajući istovremeno vrijednost i zabavu. Djeca imaju pristup mnogim različitim medijima, stoga je i uspjeh sadržaja namijenjenog najmlađima posebno važan. Usvajanje hrvatskoga kao materinskoga jezika jedna je od najvažnijih kompetencija u dječjem razvoju. Prema (Aladrović Slovaček, Pavličević-Franić i Mandić, 2022) iz Nacionalnog kurikulumu (2019): *“Svrha je učenja i poučavanja Hrvatski jezik osposobljavanje učenika za jasno, točno i prikladno sporazumijevanje hrvatskim jezikom, usvajanje znanja o jeziku kao sustavu, izražavanje misli, osjećaja i stavova te spoznavanje vlastitoga narodnog i nacionalnog jezično-kulturnog identita.”* Učenje hrvatskog jezika u ranoj i predškolskoj dobi predstavlja temelj za daljnji jezični, kognitivni i socijalni razvoj djeteta. Ovo razdoblje života ključno je jer djeca u tom periodu upijaju nove informacije brže i lakše nego ikad kasnije. Kroz igru, interakciju s vršnjacima i odraslima te korištenje raznih medijskih sadržaja i didaktičkih materijala, djeca razvijaju s voje jezične vještine, proširuju vokabular i uče pravilnu upotrebu jezika. Rana i predškolska dob razdoblje je intenzivnog razvoja mozga kada su djeca posebno osjetljiva na jezik. Kroz svakodnevne aktivnosti poput razgovora, čitanja slikovnica, pjevanja pjesmica i igranja djeca postupno usvajaju jezik. Ovo im pomaže ne samo u komunikaciji, već i u razvoju logičkog mišljenja, razumijevanju svijeta oko sebe i izgradnji samopouzdanja. Mnoge metode usvajanja jezika u ranoj dječjoj dobi pokazale su se kao učinkovit alat u usvajanju znanja. Kao primjer novih načina usvajanja i učenja hrvatskoga jezika mogu se navesti razne aplikacije za poticanje jezičnih i govornih vještina. Jedna od takvih aplikacija je ICT-AAC aplikacija za poticanje (pred) vještina čitanja. U svom radu autorice Ivšac Pavliša i Car (definiraju aplikaciju ICT-AAC kao pomagalo u poticanju predvještina čitanja. Skupina znanstvenika koja je osmislila aplikaciju prepoznala je mogućnost utjecaja mobilnih aplikacija za razvoj predvještina čitanja. Primjeri Glaskalice, Slovarice i Pamtilice potiču sposobnost izdvajanja glasova unutar riječi na različitim razinama (fonološka svjesnost) ili imenovanje slova koje se smatraju jednim

od temelja za usvajanje čitanja. Glaskalica je jedna od najpopularnijih ICT-AAC aplikacija. Pomoću Glaskalice djeca razvijaju fonološku svjesnost i izgovor glasova. Djeca kroz igru uče prepoznati i pravilno izgovoriti glasove hrvatskog jezika, što je važno za razvoj govornih vještina. Nadalje važno je spomenuti i aplikaciju "Pametnica" koja djeci pomaže u učenju osnovnih pojmova poput boja, brojeva, oblika i slova. Namijenjena je za djecu predškolske dobi i podržava razvoj jezika kroz jednostavne, interaktivne igre. Bee Boot je obrazovno podno računalo dizajnirano za djecu predškolske dobi. Prema Rogulj, Radošević, i Plančić Dlačić (2023) njegova uloga je svestrana, od aktivnosti povezanih sa društvenim područjima poput plesa, likovnog i glazbenog izražavanja do STEAM-a. Bee Boot omogućuje djeci da na zabavan način razvijaju osnovne jezične vještine, kombinirajući ih s elementima logičkog razmišljanja i rješavanja problema. Kroz igru s Bee-Botom djeca se potiču na verbalizaciju svojih misli dok programiraju robota da se kreće prema zadanim uputama. Na primjer, djeca mogu koristiti jednostavne naredbe na hrvatskom jeziku poput "naprijed," "natrag," "lijevo," ili "desno," što im pomaže u usvajanju osnovnog vokabulara i fraza na prirodan i kontekstualiziran način. Osim toga, Bee-Bot može biti integriran u razne jezične aktivnosti koje uključuju pripovijedanje, imenovanje predmeta, prepoznavanje slova i riječi te slaganje rečenica. Kroz ove aktivnosti djeca se potiču na razmišljanje i komunikaciju na hrvatskom jeziku, a pritom se razvijaju i druge ključne kompetencije poput prostorne svijesti i sekvenciranja. Interaktivna priroda Bee-Bota čini učenje jezika zanimljivim i motivirajućim za djecu jer se igrajući s robotom oni aktivno sudjeluju u učenju. Jedan od primjera uporabe Bee-Bota u predškolskoj dobi je aktivnost „Učimo slova s Hlapićem“ . Djeca su na izabranom slikovnom prikazu programirali Bee-Bota da se kreće od prvog slova abecede do zadanog slova koje su izvukli iz kutije. Rogulj (2022). Tako se, uz korištenje ovog edukativnog alata, kod djece predškolske dobi postiže učinkovitije usvajanje hrvatskog jezika, uz razvijanje pozitivnog stava prema učenju kroz igru. Učenje hrvatskog jezika u novijem odgojno-obrazovnom razdoblju nije ograničeno samo na ulogu mobilnih aplikacija. Televizija kao jedan od najzastupljenijih medija u životima djece, također je jedan od izvora za usvajanje jezika. O kvaliteti dječjeg programa autorica Šego (2009) govori o televizijskom programu koji potiče dječju radoznalost, poučava, otkriva nove svjetove i ideje, bogati njegov rječnik te ga motivira na pozorno slušanje. Apel i Masterson (2004) prema Šego (2009) ističu pozitivne utjecaje određenih televizijskih sadržaja koji mogu pridonijeti jezično-govornom razvoju. Proučavajući serije za djecu

poput Muppet Showa i Telletubbies, stručnjaci za dječji jezični razvoj shvatili su da se u njima upotrebljava govor primjeren djetetu. Na primjeru Telletubbies primjećeno je da se u svakoj epizodi govori djetetu poznatim riječima, daju se mnogi primjeri značenja riječi kada se smatra da su te riječi djetetu nove i nepoznate. Glumci govore sporije, radnja i predmeti se predstavljaju sada i ovdje. Struktura rečenice je jednostavna i slična govoru djece, svaka epizoda nudi nove i zanimljive informacije. Popoulnost programa na dijalektima i stranim jezicima također može obogatiti dječji jezično-govorni razvoj. Slušajući drugačije riječi ili izgovor za isti predmet, pojavu ili događaj djeca osvješćuju komunikacijsku funkciju jezika. Jedan od primjera edukativne emisije za djecu na hrvatskom jeziku je zabavno - poučna mozaična emisija za djecu Juhuhu koja raspoložbe edukativnim sadržajima poput interaktivnih igara pomoću kojih djeca predškolske i mlađe školske dobi usvajaju slova i brojeve. Za djecu predškolske dobi namjenjena je radio emisija "Bijela vrana" u kojoj autor Mladen Kušec u susretima i razgovorima s djecom otkriva kako djeca tumače svijet oko sebe. Slušajući emisije moguće je primjetiti bogatsvo dječjeg vokabulara ovisno o dobi. Aktivnosti fotoaparatom i videokamerom također su jedan od načina poticanja govorno-jezičnih kompetencija kao i medijske pismenosti. Korištenjem videokamere ili fotoaparata djeca imaju priliku bilježiti razne situacije koje ih mogu potaknuti na kreiranje sadržaja vezanih uz govorno-jezične aktivnosti. Jedan od primjera aktivnosti je snimanje filma o slovima, tj. pisanje vlastitog imena. Rogulj (2022). Navedeni primjeri medijskih alata u usvajanju hrvatskoga jezika, osim obrazovne funkcije, imaju i funkciju motiviranja djece za usvajanje i učenje na nov i inovativan način. U tom kontekstu važna je uloga odgojno-obrazovnih djelatnika koji imaju odgovornost praćenja trendova i prilagođavanja sadržaja. Odgojno-obrazovni djelatnici trebaju stalno pratiti nove trendove u obrazovanju, tehnologiji i društvenim promjenama kako bi razumjeli kako ti trendovi mogu utjecati na učenje i razvoj djece. Na temelju uvida u nove trendove i sadržaje trebaju prilagoditi obrazovne programe i metodologije kako bi bili u korak s promjenama i osigurali da usvajanje znanja bude poticajno za djecu. Kontinuirano usavršavanje i obrazovanje također je važno kako bi mogli implementirati nove strategije i tehnologije u svoj rad. Razumijevanje različitih kulturnih i socioekonomskih konteksta pomaže u prilagodbi odgojno-obrazovnog procesa kako bi on bio inkluzivniji i učinkovitiji za svu djecu. Prikupljanje i analiziranje povratnih informacija od sudionika u obrazovnom procesu omogućuje pravovremene prilagodbe i poboljšanja u obrazovnom sadržaju i metodama.

3.4. Utjecaj različitih medijskih formata na različite jezične vještine

Različiti medijski formati imaju značajan utjecaj na razvoj različitih jezičnih vještina pružajući bogate i raznolike izvore za učenje i prakticiranje jezika. Svaki medijski format od pisanih tekstova do audiovizualnih sadržaja nudi specifične prednosti u razvijanju određenih jezičnih kompetencija. U užem smislu digitalni mediji poput aplikacija za učenje jezika ili edukativnih igara nude interaktivne načine za razvoj svih četiri jezične vještine: slušanja, govora, čitanja i pisanja. Aplikacije za učenje jezika često koriste zvuk, slike i tekst kako bi djeca mogla povezivati riječi s vizualnim prikazima, slušati izgovor i ponavljati riječi te rješavati zadatke koji potiču razumijevanje i proizvodnju jezika. Ove platforme također omogućuju individualizirano učenje, prilagođeno tempu i interesima djeteta, što može dodatno motivirati djecu da se angažiraju u procesu učenja. Klasični mediji poput slikovnica, knjiga ili časopisa važni su u razvoju vještina čitanja i pisanja. Čitanje slikovnica s tekstom pomaže djeci da prepoznaju slova, riječi i rečenice što je ključno za razvoj predčitalačkih vještina. Tiskani materijali također potiču djecu na razvijanje narativnog mišljenja jer im priče omogućuju razumijevanje strukture pripovijedanja i potiču ih da stvaraju vlastite priče. Dodatno, zajedničko čitanje knjiga s odraslima pruža priliku za razgovor o pročitanoj što dodatno razvija vokabular i razumijevanje jezika. Korištenje platformi koje omogućuju djeci da komuniciraju s vršnjacima ili sudjeluju u zajedničkim projektima potiče razvoj govora i pisanja, kao i socijalnih vještina. Kroz suradnju i interakciju djeca se uče izražavati svoje misli i ideje te razumjeti komunikaciju drugih, što je važno za socijalnu i jezičnu kompetenciju. Sinergija različitih formata i promišljanje o njihovoj pravilnoj primjeni preduvjet je za poticanje razvoja jezičnih vještina.

IV . Istraživačka analiza

Razvoj jezičnih kompetencija u ranom djetinjstvu ključan je za uspjeh u kasnijem obrazovanju i društvenom životu . S obzirom na sve veću prisutnost medijskih sadržaja u životima djece predškolske dobi, postavlja se pitanje kako ti sadržaji utječu na usvajanje jezika i razvoj jezičnih vještina na materinskom jeziku . Istraživačka analiza na ovu temu pruža uvid u složenu dinamiku između medijske uključenosti i jezičnog razvoja kod djece u ranom djetinjstvu.

4.1. Opis sudionika istraživanja

Istraživanje o uključenosti medijskih sadržaja i njihovom utjecaju na razvoj govorno-jezičnih vještina i kompetencija, provedeno je u jednom zagrebačkom vrtiću s djecom predškolske dobi. U istraživanju je korištena metoda prikupljanja podataka intervjuiranjem . Intervju je obuhvatio trinaestero djece od toga 46 % djevojčica i 54 % dječaka.

Tablica 1: Raspodjela ispitanika po dobi i spolu

DOBNA SKUPINA	DJEVOJČICE	DJEČACI
6,1	1	2
6,3	3	1
6,6	0	0
6,8	0	2
6,9	2	0
7	0	2

4.2. Opis instrumenata istraživanja

Instrument istraživanja činile su fotografije s raznim likovima iz animiranih filmova, dječjih emisija i video igrice koje su poznate djeci. Svako dijete je imalo priliku uzeti fotografiju s likom iz omiljene emisije, videoigrice ili filma. Ponuđene fotografije

preuzete s mrežnih stranica prikazivale su likove : Batmana, Barbie, Hulka, Super Maria, Maše i medvjeda, Filipa i Zage. Odabrane fotografije poslužile su kao uvod u razgovor s djecom. U prvom dijelu intervjua djeci su postavljena pitanja o omiljenim emisijama, animiranim filmovima ili videoigricama. Drugi dio intervjua odnosio se na pitanja o medijskim alatima koje djeca koriste te vremenskom ograničenju koje im zadaju roditelji . U trećem dijelu intervjua djeca su odgovarala na pitanja o nepoznatim riječima koje su možda uočila tijekom gledanja medijskih sadržaja. U posljednjem dijelu intervjua ispitani su dječji stavovi o korisnosti medijskih sadržaja pri učenju hrvatskog ali i stranih jezika.

4.3. Ciljevi istraživanja

Glavni cilj ovog istraživanja bio je ispitati na koji način medijski sadržaji utječu na govorno-jezične vještine i kompetencije u usvajanju hrvatskoga jezika. Uz glavni cilj istraživanja proizašla su dva istraživačka pitanja. Prvo pitanje se odnosi na ispitivanje bogatstva vokabulara te gramatička obilježja riječi i rečenica. Sljedeće istraživačko pitanje odnosi se na uočavanje i usvajanje novih riječi i rečenica. U skladu s postavljenim ciljevima postavljene su sljedeće hipoteze:

H1 - Dječja izloženost sadržajima na hrvatskom jeziku potaknuti će djecu na uočavanje novih nepoznatih riječi i rečenica .

H2 - Djeca će u svakodnevnom govoru upotrebljavati nove riječi i rečenice koje su usvojile prateći medijske sadržaje.

H3 - Djeca predškolske dobi koja redovito koriste obrazovne medijske sadržaje (npr. edukativne aplikacije i emisije) pokazat će veći napredak u razvoju jezičnih kompetencija na materinskom jeziku koje uključuju gramatički ispravne riječi i rečenica , u usporedbi s djecom koja nemaju pristup takvim sadržajima .

H4 - Djeca koja su prekomjerno izložena pasivnim medijskim sadržajima (npr. televizija, videozapisi) pokazat će sporiji razvoj jezičnih vještina na materinskom jeziku u usporedbi s djecom koja su manje izložena takvim sadržajima .

H5 - Djeca čiji roditelji aktivno sudjeluju u medijskom obrazovanju (npr. gledanje sadržaja zajedno s djecom, razgovor o viđenom i kontrola izloženosti medijskim sadržajima) pokazat će bolje rezultate u usvajanju i razvijanju jezičnih kompetencija na materinskom jeziku, u usporedbi s djecom čiji roditelji ne sudjeluju u medijskom obrazovanju. Hipoteze izložene u istraživanju jasno pokazuju da kvaliteta, vrsta i

količina medijskog sadržaja kojem su djeca izložena mogu značajno utjecati na njihovu sposobnost razumijevanja i korištenja hrvatskog jezika.

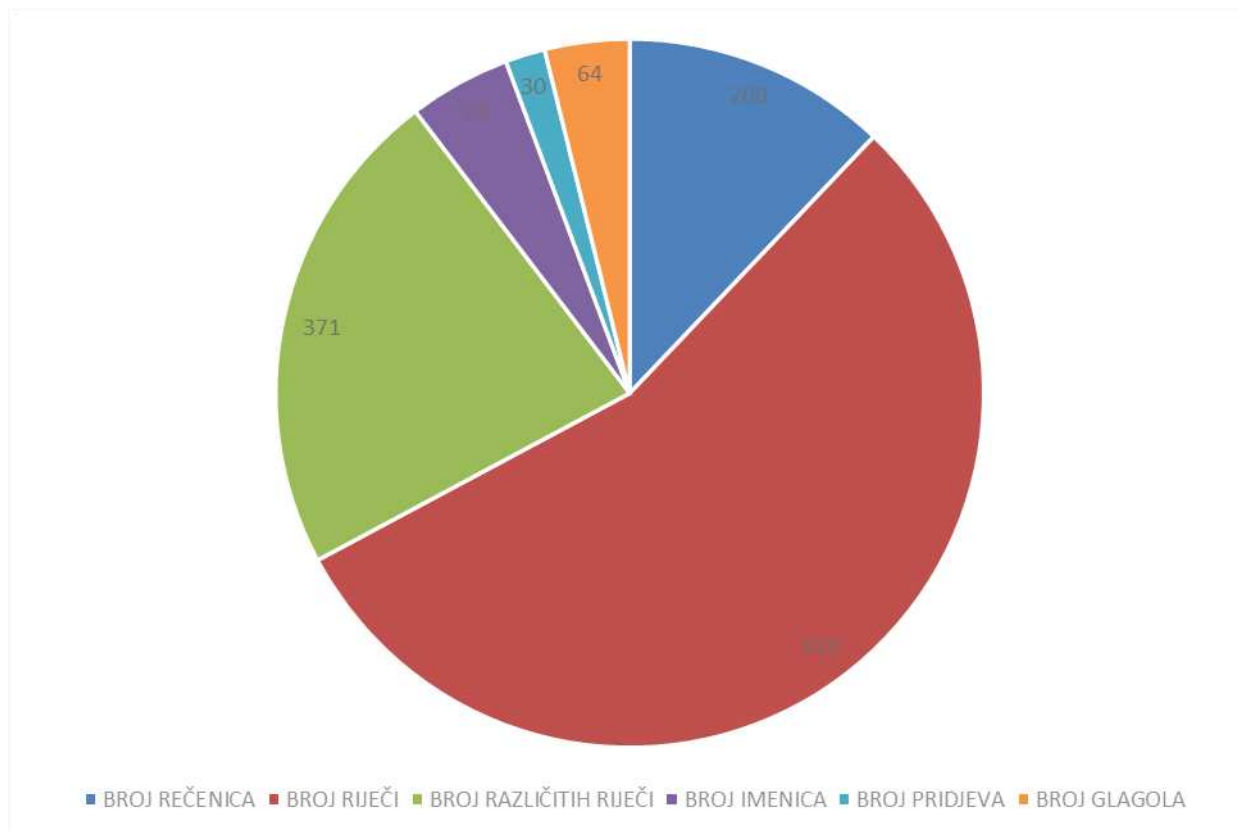
Ove hipoteze obuhvaćaju različite aspekte medijskog utjecaja na razvoj jezičnih kompetencija kod djece. Očekivani rezultati podržavaju važnost pažljivog odabira medijskih sadržaja i aktivne uloge roditelja u medijskom obrazovanju. Kombinacija kvalitetnih obrazovnih sadržaja i roditeljske podrške može pružiti optimalne uvjete za razvoj jezika kod djece predškolske dobi.

4.4. Interpretacija rezultata istraživanja

Istraživanje o uključenosti medijskih sadržaja i njihovoj povezanosti s razvojem jezičnih kompetencija na materinskom jeziku kod djece predškolske dobi pružilo je značajne uvide u utjecaj različitih medijskih formata na jezične vještine na hrvatskom jeziku. Ispitane su različite vrste medija, uključujući televiziju, interaktivne aplikacije, digitalne igre, kako bi se procijenio njihov doprinos razvoju vještina slušanja, govora, čitanja i pisanja.

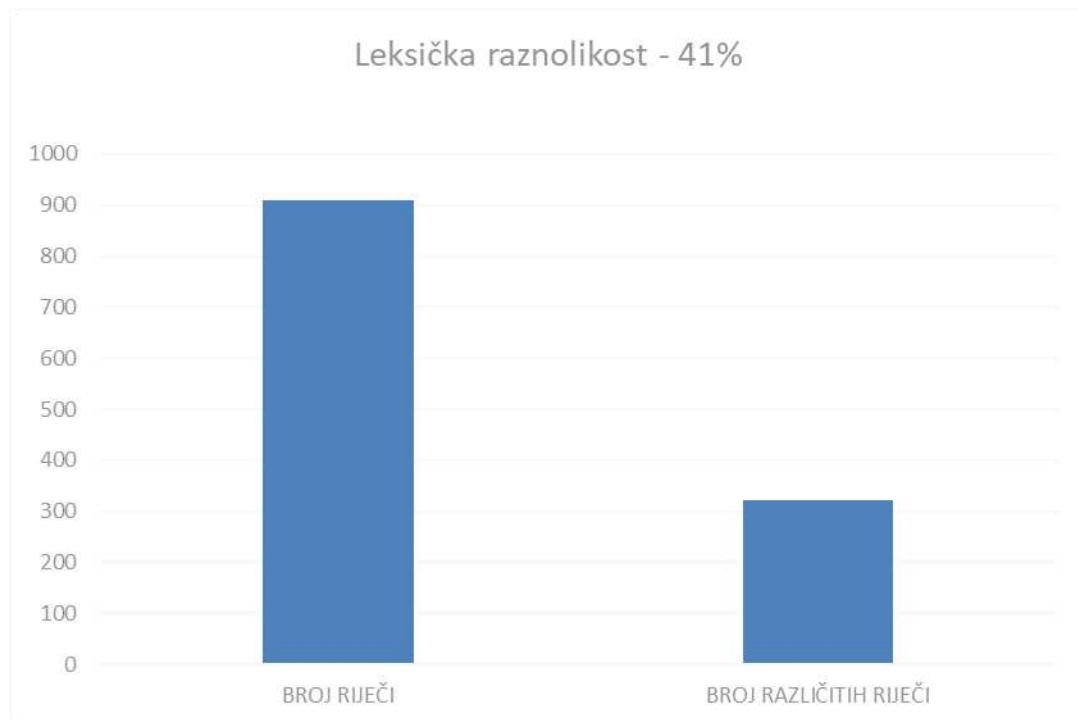
Jedan od ključnih nalaza istraživanja pokazuje da su djeca koja redovito koriste obrazovne medijske sadržaje, poput edukativnih aplikacija i obrazovnih televizijskih emisija, pokazala značajan napredak u razvoju jezičnih kompetencija. Djeca koja su bila izložena ovakvim sadržajima proširila su svoj vokabular, bolje razumjela složenije jezične strukture i pokazala veće zanimanje za čitanje i pisanje. Rezultati sugeriraju da obrazovni sadržaji mogu učinkovito poticati usvajanje jezika, posebno kada su prilagođeni dobi i interesima djeteta. Nasuprot tome djeca koja su provodila značajnu količinu vremena izložena pasivnim medijskim sadržajima poput neinteraktivnih televizijskih emisija i videozapisa, pokazala su sporiji napredak u razvoju jezičnih vještina. Nedostatak aktivnog sudjelovanja i verbalne interakcije tijekom gledanja ovih sadržaja rezultirao je ograničenim razvojem govora i smanjenom sposobnošću razumijevanja i izražavanja na materinskom jeziku. Ovi nalazi potvrđuju hipotezu da prekomjerna pasivna konzumacija medija može biti štetna za jezični razvoj osobito ako nije uravnotežena s aktivnim komunikacijskim aktivnostima. Istraživanje je također pokazalo da djeca čiji roditelji aktivno sudjeluju u medijskim aktivnostima, primjerice zajedničkim gledanjem televizije ili korištenjem aplikacija, imaju bolje rezultate u razvoju jezičnih vještina. Roditeljska medijacija se pokazala kao ključna za usmjeravanje djece prema korisnim medijskim sadržajima i poticanje verbalne interakcije, što je dodatno pridonijelo njihovom jezičnom razvoju.

Graf 1. Prikaz jezične raznolikosti u rečenicama riječima

Ovaj dijagram vizualizira različite jezične elemente u tekstu. Svaki dio predstavlja jednu kategoriju, a veličina svakog dijela proporcionalna je količini tih elemenata u tekstu. Brojevi unutar dijelova dijagrama predstavljaju stvarni broj elemenata u svakoj kategoriji. Prema dobivenim rezultatima u analizi transkripta intervjua broj rečenica je 200. Ovo je podatak koji daje uvid u duljinu teksta i može pomoći u procjeni duljine rečenica i složenost i teksta.

Graf 2. Prikaz leksičke raznolikosti

Graf prikazuje leksičku raznolikost, koja iznosi 41%. Ova postotna vrijednost odnosi se na odnos između ukupnog broja riječi (prvi viši stupac) i broja različitih riječi (drugi niži stupac). Graf pokazuje da je broj riječi značajno veći od broja različitih riječi, što ukazuje na ponavljanje određenih riječi unutar teksta.

Tablica 2: Prikaz statističkih podataka o tekstu koji prikazuju osnovne kvantitativne karakteristike

KATEGORIJA	VRIJEDNOST
Broj rečenica	20
Broj riječi	910
Broj različitih riječi	371
Broj imenica	77
Broj pridjeva	30
Broj glagola	64
Prosječan broj riječi po rečenici	4,55
Postotak različitih riječi	41%
Imenice po rečenici	0,385
Pridjevi po rečenici	0,15

Tekst sadrži ukupno 910 riječi to je podatak koji govori o veličini teksta i njegove opće složenosti, obzirom na tijek razgovora i teme o kojoj se razgovaralo. Od ukupnog broja riječi, 371 riječ je jedinstvena što sugerira raznolikost vokabulara u tekstu. Omjer

različitih riječi prema ukupnom broju riječi može ukazivati na bogatstvo jezika korištenog u tekstu. Imenice čine 77 riječi u tekstu ključne su za razumijevanje teme i objekata u tekstu. Tekst sadrži 30 pridjeva koji dodaju opisne detalje u dječjem izražavanju. Broj glagola je 64 što ukazuje na radnju i dinamiku unutar teksta. Prema proporcijama može se zaključiti da je dominacija odnosno broj riječi u tekstu 910, što je i očekivano jer predstavlja ukupnu veličinu teksta. Sa 371 različitih riječi od ukupno 910 riječi, tekst pokazuje dobru raznolikost vokabulara. To znači da nije puno riječi ponavljano često, što je znak bogatog jezika. Iako pridjevi (30) i glagoli (64) zajedno čine manji dio teksta, njihova uloga u opisivanju radnji i karakteristika je važna. Veći broj glagola može sugerirati dinamičan tekst s mnogo radnji, dok broj pridjeva može ukazivati na razinu detalja i opisivanja. Struktura rečenica je relativno kratka i jednostavna, obzirom na 200 rečenica i 910 riječi, prosječna duljina rečenice je oko 4.55 riječi po rečenici.

Tablica 3 : Medijska prisutnost u djece predškolske dobi, i roditeljska kontrola nad medijskim sadržajima kod djece

DOB DJECE	VRIJEME PROVEDENO PRED EKCRANIMA	TELEVIZIJA	VIDEO IGRE	DRUŠTVENE MREŽE	NADZOR RODITELJA NAD MEDIJSKIM SADRŽAJIMA
6 GODINA	1-2 SATA	13 DJECE	7 DJECE	11 DJECE	DA- 12 DJECE,
					NE- 1 DIJETE

Djeca u ovoj dobnoj skupini (6 godina) provode 1-2 sata dnevno pred ekranima što je relativno uobičajeno vrijeme provedeno pred ekranima za djecu ove dobi. Prema preporukama zdravstvenih stručnjaka, roditelji bi trebali ograničiti vrijeme pred ekranima i poticati druge aktivnosti poput igre na otvorenom, čitanja i društvene interakcije. U kontekstu korištenja različitih medijskih sadržaja, 13 djece iz uzorka gleda televiziju. Što govori da je televizija još uvijek popularan medij među djecom ove dobi, vjerojatno zbog pristupačnosti i raznolikosti programa prilagođenih djeci. Broj djece koja igraju video igre je 7. Iako manje djece koristi video igre u usporedbi s gledanjem televizije, ovaj broj pokazuje da video igre također zauzimaju značajan

dio medijskog vremena, što može utjecati na razvoj motoričkih i kognitivnih vještina. Kada je riječ o društvenim mrežama, 11 djece se izjasnilo da ih koristi. Ovo je zanimljiv podatak s obzirom na dob djece, budući da su društvene mreže obično namijenjene starijoj djeci i odraslima. To može ukazivati na ranu izloženost djece sadržajima koji možda nisu prikladni za njihovu dob. Iskustva djece o roditeljskom nadzoru nad medijskim sadržajem govore da većina roditelja (roditelji 12 djece) provodi neki oblik nadzora nad medijskim sadržajima koje njihova djeca konzumiraju. To je pozitivan znak jer roditeljski nadzor može spriječiti izloženost neprimjerenim sadržajima i pomoći djeci da razviju zdrave medijske navike. Postoji jedno dijete čiji roditelji ne provode nadzor nad medijskim sadržajima. Ovo može biti zabrinjavajuće jer izostanak nadzora može dovesti do toga da dijete bude izloženo neprimjerenim ili štetnim sadržajima. Podaci pokazuju da većina djece provodi 1-2 sata dnevno pred ekranima, s posebnim interesom za televiziju i društvene mreže. Dok roditelji većine djece nadziru medijske sadržaje, postoji mali postotak djece koja nemaju takav nadzor što bi moglo predstavljati rizik.

V. Implikacije za praksu i buduće istraživanje

S obzirom na sve veći utjecaj medijskih sadržaja na djecu posebno u ranoj i predškolskoj dobi ključno je razumjeti kako ti sadržaji mogu oblikovati usvajanje jezika, a time i cjelokupni kognitivni i socijalni razvoj djeteta. Na temelju analize jezičnih karakteristika sadržaja koji su djeci dostupni putem medija, mogu se izvesti značajne implikacije za buduću praksu i istraživanje.

5.1. Razvoj kvalitetnih medijskih sadržaja

Podaci sugeriraju da medijski sadržaji namijenjeni djeci trebaju biti bogati raznovrsnim vokabularom i strukturama rečenica kako bi poticali jezični razvoj. Trenutna analiza pokazuje relativno nisku zastupljenost pridjeva i glagola, što može ukazivati na potrebu za sadržajima koji više naglašavaju opisne i akcijske elemente jezika. Budući razvoj aplikacija i programa trebao bi uključivati jezične materijale koji djeci nude širok raspon riječi i fraza potičući tako ne samo usvajanje osnovnog vokabulara, već i razvoj kompleksnijih jezičnih struktura.

5.2. Edukacija roditelja i odgojitelja

Roditelji i odgojitelji imaju ključnu ulogu u usmjeravanju djece prema kvalitetnim medijskim sadržajima. Istraživanja nastaviti ispitivati kako različiti oblici medija utječu na usvajanje jezika, s posebnim naglaskom na sadržaje koji promiču interaktivno učenje. Programi obuke i edukacije trebali bi pružiti smjernice roditeljima i odgojiteljima o tome kako izabrati i koristiti medijske sadržaje koji najbolje podržavaju jezični razvoj djece.

5.3. Daljnja istraživanja učinkovitosti medijskih sadržaja

Buduća istraživanja trebala bi detaljnije istražiti dugoročne učinke različitih vrsta medijskih sadržaja na usvajanje jezika. Posebno je važno istražiti kako različite vrste sadržaja (npr. interaktivne aplikacije, video materijali, digitalne knjige) utječu na specifične aspekte jezičnog razvoja kao što su: razvoj vokabulara, sintakse i pragmatičnih vještina. Uz to potrebno je istražiti i razlike u učinkovitosti među djecom različitih socijalnih i kulturnih pozadina, kako bi se razumjelo na koji način medijski sadržaji mogu prilagoditi različitim potrebama i kontekstima.

5.4. Promicanje medijske pismenosti

S obzirom na sve veću prisutnost medija u životima djece, potrebno je poticati razvoj medijske pismenosti od najranije dobi. To uključuje ne samo sposobnost razumijevanja sadržaja, već i kritičko promišljanje o informacijama koje djeca primaju. Istraživanja bi trebala ispitati kako se medijska pismenost može integrirati u obrazovne programe i kako medijski sadržaji mogu biti dizajnirani da djecu potiču na aktivno i svjesno korištenje jezika.

5.5. Interdisciplinarni pristup u istraživanju

Uspješno istraživanje utjecaja medijskih sadržaja na usvajanje jezika zahtijeva interdisciplinarni pristup koji uključuje lingviste, psihologe, pedagoge i stručnjake za medije. Kombiniranje različitih istraživačkih metoda, uključujući kvantitativne analize poput one provedene u ovoj studiji, zajedno s kvalitativnim istraživanjima o iskustvima djece i roditelja, može pružiti dublje uvide u to kako mediji oblikuju jezični razvoj.

VI . Zaključak

Medijski sadržaji imaju sve važniju ulogu u odgoju i obrazovanju djece, posebno u kontekstu ranog učenja jezika. Njihova sposobnost da privuku pažnju djece i pruže interaktivno iskustvo učenja čini ih korisnim alatom za poticanje jezičnih vještina kognitivnog razvoja i kritičkog mišljenja. No kako bi ti sadržaji zaista bili učinkoviti, ključno je da budu kvalitetno osmišljeni s naglaskom na jezičnu raznovrsnost, didaktičku vrijednost i prilagođenost dobi djeteta.

Medijski sadržaji mogu podržati tradicionalne metode učenja, ali i otvoriti nove mogućnosti za individualizirano i samostalno učenje, gdje djeca mogu učiti tempom koji im odgovara. Ipak, nužno je da se njihova upotreba u obrazovnom kontekstu pažljivo usmjerava i prati, kako bi se izbjegli potencijalni negativni utjecaji poput prekomjerne upotrebe ili izloženosti neprimjerenom sadržaju.

Uz odgovarajuću edukaciju roditelja i odgojitelja te kontinuirano istraživanje o učinkovitosti ovih medijskih alata, možemo osigurati da medijski sadržaji igraju pozitivnu ulogu u usvajanju hrvatskoga jezika u obrazovnom procesu . Oni ne samo da obogaćuju obrazovne metode, već i doprinose pripremi djece za suvremeno društvo u kojem su digitalne pismenosti i medijska svijest postale neophodne vještine.

Literatura:

Aladrović Slovaček (2019) . Od usvajanja do učenja hrvatskoga jezika. Zagreb, Alfa.

Aladrović Slovaček, K. i Tomić, I. (2021). EDUKATIVNE RAČUNALNE IGRE U NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA. *Odgojno-obrazovne teme*, 4 (2), 5-25. <https://doi.org/10.53577/oot.4.2.1>

Aladrović Slovaček (2022). Suvremena promišljanja o usvajanju i učenju hrvatskoga jezika . Zagreb, Alfa.

Bedeniković Lež,M. i Šušnjara Raić, S. (2021). Mediji u razvoju kritičkog mišljenja djece. *Bjelovarski učitelj*, 26 (1-3), 127-139. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/272583>

Bilić, V., Gjukić, D. i Kirinić, G. (2010). Mogući učinci igranja računalnih igrica i videoigara na djecu i adolescente. *Napredak*, 151 (2), 195-213. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/82847>

Bilić V. (2020) . Odgajanje i odrastanje u digitalnom vremenu. Zagreb, Obrazovni izazovi.

Biošić, I. i Biošić, S. (2019). Utjecaj storytelling i marketinških kampanja na djecu: bihevioralnokomunikacijski aspekti. *Communication Management Review*, 04 (01), 162-177. <https://doi.org/10.22522/cmr20190145>

Bistrić, M. (2021). Televizija u životima djece predškolske dobi i njihovih obitelji prije i za vrijeme prve faze COVID-19 virusa. *Napredak*, 162 (3 - 4), 267-294. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/267617>

Blažević, N. (2012). Djeca i mediji – odgoj na »televizijski« način. *Nova prisutnost*, X (3), 479-493. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/93178>

Đuran, A., Koprivnjak, D. i Maček, N. (2019). Utjecaj medija i uloga odraslih na odgoj i obrazovanje djece predškolske i rane školske dobi. *Communication Management Review*, 04 (01), 270-283. <https://doi.org/10.22522/cmr20190151>

Grmuša, T. (2023). Lana Ciboci Perša, Igor Kanižaj, Danijel Labaš: Medijska pismenost: Priručnik za učiteljice i učitelje razredne nastave. *Medijske studije*, 14 (28), 111-113. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/313194>

Harari Noah Y. (2016). Sapiens kratka povijest čovječanstva. Zagreb, naklada Fokus.

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 29.8.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/komunikacija>>.

Ivšac Pavliša, Car (2020) ICT-AAC aplikacije za poticanje (pred) vještina čitanja. HRČAK-Glasilo Hrvatskoga čitateljskog društva, br.59-60, rujan 2020.

Kuvač Kraljević, Palmović (2007). Metodologija istraživanja dječjeg jezika. Zagreb, naklada Slap.

Kuvač Kraljević (2015). Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama. Zagreb, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Ljubić Nežić, K. (2019). Poticanje razvoja medijske pismenosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. *Communication Management Review*, 04 (01), 284-301. <https://doi.org/10.22522/cmr20190152>

Majdenić V. (2019). Mediji ,tekst, kultura. Zagreb, naklada Ljevak.

Mijatov, K. i Bukna, D. (2023). Djeca i virtualni sadržaji. *Knjižničarstvo*, 27 (1-2), 45-59. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/305823>

Montesorri, M. (2023). Otkriće djeteta. Zagreb: Salesiana.

Nadrljanski, M., Nadrljanski, Đ., Bilić, M. (2007). Digitalni mediji u obrazovanju. U: Seljan, S., Stančić, H. ur. 1. međunarodna znanstvena konferencija "The Future of Information Sciences (INFuture2007) : Digital Information and Heritage" : zbornik radova.

Pavličević Franić (2005). Komunikacijom do gramatike. Zagreb,Alfa.

Rogulj E. (2022). Dijete u digitalnom okruženju. Zagreb, Školska knjiga.

Rogulj, E., Radošević, L. i Plančić Dlačić, M. (2023). Primjena Bee-Bot-a u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, (17), 152-170. <https://doi.org/10.21857/y7v64t4xdy>

Šego, J. (2009). UTJECAJ OKOLINE NA GOVORNO-KOMUNIKACIJSKU KOMPETENCIJU DJECE; JEZIČNE IGRE KAO POTICAJ DJEČJEMU GOVORNOM RAZVOJU. *Govor*, 26 (2), 119-149.

Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/165964>

Šimić Šašić, S. i Rodić, M. (2021). Korelati korištenja medija kod djece predškolske dobi. *Nova prisutnost*, XIX (1), 167-181. <https://doi.org/10.31192/np.19.1.12>

Turza -Bogdan, Cvikić (2023). *Dijete, jezik, pismenost*. Zagreb, Sveučilište u Zagrebu Učiteljski fakultet.

Visinko K.(2014). *Čitanje poučavanje i učenje*. Zagreb, Školska knjiga.

Zgrabljić Rotar (2023) *Uvod u medije i medijsku pismenost*.